Toezichtsrapport

over eventuele handlangers van Mohammed B.

Een onderzoek naar de bij de AIVD beschikbare informatie na de moord op Theo van Gogh, en het al dan niet verstrekken daarvan aan het Openbaar Ministerie

CTIVD nr. 45

4 november 2015

Commissie van Toezicht op de Inlichtingen- en Veiligheidsdiensten

Commissie van Toezicht
op de Inlichtingen- en Veiligheidsdiensten

CTIVD nr. 45

TOEZICHTSRAPPORT

over eventuele handlangers van Mohammed B.

Een onderzoek naar de bij de AIVD beschikbare informatie na de moord op Theo van Gogh, en het al dan niet verstrekken daarvan aan het Openbaar Ministerie

Inhoudsopgave

Samenvatting **III**

TOEZICHTSRAPPORT **1**

1. Inleiding **1**

2. Onderzoek van de Commissie **4**
2.1 Inleiding 4
2.2 Het tijdsverloop van het onderzoek 4
2.3 Methodiek 4
2.4 Overige vragen Tweede Kamer en media 10

3. Heeft de AIVD opnames vernietigd die met een microfoon gemaakt zijn in een pand aan de Antheunisstraat in Den Haag? **11**
3.1 Inleiding 11
3.2 Het beleid voor verwijderen en vernietigen van opnames 11
3.3 Bevindingen en conclusie 12

4. Welke informatie heeft de AIVD na 2 november 2004 verzameld over eventuele handlangers van Mohammed B? 14

4.1 Inleiding 14

4.2 De tussen 2 november 2004 en 2 november 2014 verzamelde informatie over eventuele handlangers die niet is verstrekt aan het OM 15

4.3 De informatie over eventuele handlangers die voort gekomen is uit de tap aan de Antheunisstraat in 2015 16

5. Heeft de AIVD informatie van na 2 november 2004 over eventuele handlangers van Mohammed B. ten onrechte niet verstrekt aan het OM? 17

5.1 Inleiding 17

5.2 Het toetsingskader voor het verstrekken van gegevens 17

5.3 Bevindingen over het delen van informatie met het OM 22

6. Conclusies 26

BIJLAGE 28

A. Inleiding 28

B. Geheimhouding van bronnen 29

C. Betrouwbaarheid van de informatie 30

D. Conclusie 32

BEGRIPPENLIJST 33

CTIVD nr. 45

SAMENVATTING

over eventuele handlangers van Mohammed B.

Een onderzoek naar de bij de AIVD beschikbare informatie na de moord op Theo van Gogh, en het al dan niet verstrekken daarvan aan het Openbaar Ministerie

Op 2 november 2004 werd Theo van Gogh vermoord. Mohammed B. is in juli 2005 onherroepelijk veroordeeld voor deze moord. Tien jaar later laaide de discussie rondom de moord opnieuw op: Heeft de Algemene Inlichtingen- en Veiligheidsdienst (AIVD) opnames vernietigd die destijds met een microfoon gemaakt zijn in een pand aan de Antheunisstraat in Den Haag? Heeft Mohammed B. wel alleen gehandeld? Had de AIVD informatie over eventuele handlangers? Heeft de AIVD die informatie bewust achtergehouden voor het Openbaar Ministerie (OM)?

Naar aanleiding van deze vragen, verzocht de minister van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties (BZK) de Commissie van Toezicht op de Inlichtingen- en Veiligheidsdiensten (hierna: de Commissie) een onderzoek te doen naar het handelen van de AIVD na 2 november 2004 met betrekking tot de moord op Theo van Gogh. De Commissie besloot in te gaan op dit verzoek. Het rapport van de Commissie is openbaar en bevat geen geheime bijlage. In dit rapport komt de Commissie per onderzoeksvraag tot de volgende bevindingen:

Heeft de AIVD opnames vernietigd die met een microfoon gemaakt zijn in een pand aan de Antheunisstraat in Den Haag?

De Commissie komt op basis van haar onderzoek tot de conclusie dat de AIVD opnames, gemaakt met een microfoon in het pand aan de Antheunisstraat, niet heeft vernietigd. Deze opnames zijn thans nog beschikbaar binnen de dienst.

Welke informatie heeft de AIVD verworven dan wel verwerkt vanaf 2 november 2004 over eventuele handlangers van Mohammed B.?

De AIVD heeft een tiental ambtsberichten uitgebracht aan het OM met informatie over eventuele handlangers van Mohammed B. De Commissie heeft deze informatie in het rapport buiten beschouwing gelaten. Zij heeft zich gericht op de beschikbare informatie die niet is verstrekt.

Bij de AIVD is tussen 2 november 2004 en 2 november 2014 in tien andere gevallen informatie binnengekomen over eventuele handlangers die niet d.m.v. een ambtsbericht is verstrekt aan het OM. Deze informatie heeft de Commissie nader onderzocht. Hieruit blijkt dat deze informatie betrekking heeft op in totaal vier verschillende personen die (in meer of mindere mate) op de hoogte waren van, dan wel betrokken zouden zijn geweest bij de (voorbereiding van de) moord op Van Gogh. Daarnaast zou in één geval een groepje niet nader genoemde personen op de hoogte zijn geweest van de moord. De informatie bereikte de AIVD in alle gevallen via menselijke bronnen. Slechts in één geval is de informatie op eigen waarneming van een menselijke bron gebaseerd. In zeven gevallen hadden de bronnen de informatie via anderen verkregen. In twee gevallen was de informatie gebaseerd op

vermoedens van een bron. Uit deze informatie zelf konden geen concrete aanwijzingen worden afgeleid dat Mohammed B. handlangers had bij de (voorbereiding van de) moord op Theo van Gogh.

Heeft de AIVD ten onrechte informatie over eventuele handlangers van Mohammed B. niet verstrekt aan het OM?

De Commissie stelt vast dat de AIVD volgens de wet niet verplicht is gegevens te verstrekken aan het OM. De wetsgeschiedenis geeft echter aan dat wanneer de AIVD op gegevens stuit over ernstige strafbare feiten, de ruimte hierover geen mededeling te doen aan het OM, “uitermate klein – zo niet nihil” is. De te verstrekken informatie over ernstige strafbare feiten dient van belang te zijn voor de opsporing en vervolging hiervan. Evident onjuiste en evident onbetrouwbare informatie valt hier buiten. Voor alle andere informatie over ernstige strafbare feiten dient als uitgangspunt te gelden dat (voor)overleg met de Landelijk Officier van Justitie voor Terrorismebestrijding (LOvJ) plaatsvindt, alvorens de AIVD beslist al dan niet een ambtsbericht uit te brengen. In dit overleg kan worden bezien of verstrekking van de informatie van belang is voor de opsporing en vervolging van ernstige strafbare feiten. Ook kan dan worden bezien of verstrekking mogelijk is met inachtneming van de bescherming van bronnen.

De Commissie is van oordeel dat mogelijke betrokkenheid van anderen dan alleen Mohammed B. bij de moord op Van Gogh, onder de kwalificatie ‘ernstig strafbaar feit’ valt. Dit betekent dat de ruimte voor de AIVD te beslissen informatie hierover niet met het OM te delen, uitermate klein is, zo niet nihil. Ten aanzien van alle tien genoemde gevallen geldt dat de informatie niet evident onbetrouwbaar of evident onjuist is. De Commissie is dan ook van oordeel dat de AIVD in deze tien gevallen bij de LOvJ had moeten nagaan of deze informatie van belang kon zijn voor het opsporingsonderzoek, alvorens te beslissen geen ambtsbericht te verstrekken.

Noch uit de dossiers, noch uit de gesprekken kan de Commissie opmaken dat de AIVD in de tien gevallen (voor)overleg met de LOvJ heeft gevoerd. De Commissie vindt het dan ook aannemelijk dat dit overleg niet heeft plaatsgevonden. Daarmee blijft het onduidelijk of de informatie in deze tien gevallen van belang zou zijn geweest voor de opsporing en vervolging van ernstige strafbare feiten. Dit leidt ertoe dat de Commissie niet kan vaststellen of het niet verstrekken van een ambtsbericht aan het OM in deze gevallen ten onrechte is geweest.

Aanbeveling

De Commissie beveelt aan bij informatie over ernstige strafbare feiten als uitgangspunt te nemen dat (voor) overleg plaatsvindt met de LOvJ om te bezien of deze informatie van belang is voor het OM, voordat de AIVD beslist al dan niet een ambtsbericht uit te brengen. Dit hoeft niet als informatie evident onbetrouwbaar of evident onjuist is. Zij constateert dat dit thans (nog) geen vaste praktijk is bij de AIVD. Zij beveelt aan van dit overleg verslag te maken, waarin het standpunt van de LOvJ (bijvoorbeeld: dit kan relevante informatie zijn voor het OM, of juist niet) wordt weergegeven. Dit maakt toezicht achteraf mogelijk.

Commissie van Toezicht
op de Inlichtingen- en Veiligheidsdiensten

CTIVD nr. 45

TOEZICHTSRAPPORT

over eventuele handlangers van Mohammed B.

Een onderzoek naar de bij de AIVD beschikbare informatie na de moord op Theo van Gogh, en het al dan niet verstrekken daarvan aan het Openbaar Ministerie

1. Inleiding

Op 2 november 2004 werd Theo van Gogh vermoord. Mohammed B. is in juli 2005 onherroepelijk veroordeeld voor deze moord.[1] Op verzoek van de minister van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties (BZK) heeft de Commissie in 2008 een toezichtsrapport uitgebracht[2] waarin zij antwoord gaf op een drietal onderzoeksvragen:

1. Over welke gegevens met betrekking tot Mohammed B. beschikte de AIVD vóór 2 november 2004?
2. Heeft de AIVD de rol die Mohammed B. in de Hofstadgroep speelde juist getypeerd?
3. Had de AIVD in redelijkheid tot andere afwegingen met betrekking tot de mate van aandacht voor Mohammed B. moeten komen?

De Commissie heeft destijds voor de beantwoording van deze vragen alle bij de AIVD tot en met 2 november 2004 beschikbare informatie over een mogelijk op handen zijnde aanslag op Theo van Gogh door Mohammed B. of (een ander persoon uit) de zogenoemde Hofstadgroep, bestudeerd.

Aanleiding

Tien jaar na november 2004 laaide de discussie rondom de moord op Van Gogh opnieuw op, naar aanleiding van een uitzending van Dossier EenVandaag, van NPO1 op 22 september 2014.[3] Het werd toen duidelijk dat over deze gebeurtenis in de samenleving nog vele vragen leefden: heeft Mohammed B. wel alleen gehandeld? Had de AIVD aanwijzingen van eventuele handlangers van Mohammed B? Heeft de AIVD opnames vernietigd die gemaakt zijn in een pand aan de Antheunisstraat in Den Haag?[4] Heeft de AIVD informatie over eventuele handlangers achtergehouden voor het Openbaar Ministerie (OM)?

---

[1] Rechtbank Amsterdam 26 juli 2005, *LJN*: AU0025. Het OM en Mohammed B. zijn niet tegen de uitspraak in hoger beroep gegaan, waardoor de uitspraak onherroepelijk is geworden.

[2] Toezichtsrapport van de CTIVD nr. 17 inzake de afwegingsprocessen van de AIVD met betrekking tot Mohammed B., *Kamerstukken II* 2007/08, 29854, nr. 22 (bijlage).

[3] Uitzending EenVandaag (NPO), *Tien jaar na de moord op van Gogh*, 22 september 2014. De uitzending is te bekijken via <www.npo.nl/dossier-eenvandaag/22-09-2014/AT_2020818>.

[4] Op 10 november 2004 deed de politie een inval in een pand aan de Antheunisstraat, gelegen in het Laakkwartier in Den Haag. In het huis bevonden zich op dat moment twee leden van de zogenoemde Hofstadgroep, die beiden zijn gearresteerd en veroordeeld.

Naar aanleiding van deze vragen verzocht de minister van BZK de Commissie per brief van 17 oktober 2014:

> "een onderzoek uit te voeren naar het handelen van de AIVD ná 2 november 2004 met betrekking tot de moord op Theo van Gogh [...]. Meer in het bijzonder richt mijn verzoek zich op de vraag of de AIVD ná 2 november 2004 beschikte over informatie over eventuele handlangers van Mohammed B. en zo ja, wat de dienst hiermee heeft gedaan".[5]

De Commissie besloot in te gaan op het verzoek van de minister.

Onderzoeksvragen

Aan de hand van het verzoek van de minister en de vragen die door de Tweede Kamer en in de media zijn gesteld, heeft de Commissie een aantal onderzoeksvragen geformuleerd waarover zij de minister en de voorzitters van de Eerste en Tweede Kamer van de Staten-Generaal op de hoogte heeft gesteld.[6] De Commissie heeft aangekondigd te zullen onderzoeken of er aanwijzingen zijn dat de AIVD vóór 2 november 2004 opnames heeft vernietigd/overschreven[7], en zo ja, of de AIVD dit op juiste gronden heeft gedaan. Daarnaast heeft de Commissie aangekondigd te onderzoeken welke informatie de AIVD verworven dan wel verwerkt heeft vanaf 2 november 2004 over Mohammed B. en eventuele handlangers van Mohammed B. De vervolgvraag luidt of de AIVD alle informatie over Mohammed B. en eventuele handlangerinformatie verstrekt heeft aan het OM ten behoeve van het opsporingsonderzoek, en zo nee, of de AIVD dit op juiste gronden heeft nagelaten. Tot slot, heeft de Commissie aangegeven zich te zullen verdiepen in de vraag of er aanwijzingen zijn dat de AIVD vanaf 2 november 2004 opnames heeft vernietigd/overschreven, en zo ja, of de AIVD dit op juiste gronden heeft gedaan.[8]

Deze onderzoeksvragen heeft de Commissie tijdens het onderzoek verder aangescherpt en/of aangevuld. De Commissie begrijpt uit diverse berichtgevingen dat de vraag of er aanwijzingen zijn dat de AIVD opnames vernietigd heeft, zich richt op de opnames die met een microfoon zouden zijn gemaakt in een pand aan de Antheunisstraat in Den Haag.[9] Dit is de reden dat de Commissie de vraag over het vernietigen van opnames heeft toegespitst op microfoonopnames gemaakt in het eerder genoemde pand aan de Antheunisstraat in Den Haag.

De onderzoeksvragen die de Commissie in dit rapport behandelt, zijn als volgt geformuleerd:

1. **Heeft de AIVD opnames vernietigd die met een microfoon gemaakt zijn in een pand aan de Antheunisstraat in Den Haag?**
2. **Welke informatie heeft de AIVD verworven dan wel verwerkt vanaf 2 november 2004 over eventuele handlangers van Mohammed B?**
3. **Heeft de AIVD informatie van na 2 november 2004 over eventuele handlangers van Mohammed B. ten onrechte niet verstrekt aan het OM?**

---

5 *Kamerstukken II* 2014/15, 29 854, nr. 30.

6 Zie aankondigingsbrief, *Kamerstukken II* 2014/15, 29 854 nr. 30 (bijlage).

7 Overschreven betekent dat nieuwe opnames over de oorspronkelijke opnames zijn opgenomen. De oude opnames gaan hiermee verloren. Denk hierbij aan een cassetteband die wordt gebruikt voor het maken van een nieuwe opname.

8 De Commissie heeft er in dit onderzoek uiteindelijk voor gekozen zowel de periode voor als na 2 november 2004 bij het onderzoek te betrekken. Zij heeft voor de gehele periode onderzocht of eventueel gemaakte opnames zijn vernietigd. Zij maakt hierbij geen onderscheid in wanneer deze opnames plaats zouden hebben gevonden.

9 Zie bijvoorbeeld Moord door laksheid van AIVD?, Algemeen Dagblad 10 oktober 2014.

De Commissie stelt vast dat, naast de hierboven geformuleerde onderzoeksvragen, een aantal andere vragen is gesteld door de Tweede Kamer en in de media:

- Had de AIVD aanwijzingen dat Van Gogh doelwit was? Zo ja, waarom heeft de AIVD hem niet gewaarschuwd? Is Van Gogh opgeofferd om een grotere vis te vangen?
- Was Mohammed B. informant van de AIVD?

De Commissie gaat kort in op deze vragen in het volgende hoofdstuk, ondanks dat deze vragen buiten het huidige onderzoek van de Commissie vallen.

Leeswijzer

De Commissie geeft haar bevindingen in dit rapport weer aan de hand van de onderzoeksvragen. De opbouw van dit toezichtsrapport is als volgt:

- Hoofdstuk 2 beschrijft kort het verloop van het onderzoek en staat uitgebreid stil bij de onderzoeksmethode van de Commissie.
- Hoofdstuk 3 geeft antwoord op de eerste onderzoeksvraag: Heeft de AIVD opnames vernietigd, die met een microfoon gemaakt zijn in een pand aan de Antheunisstraat in Den Haag?
- Hoofdstuk 4 gaat in op de vraag welke informatie de AIVD verzameld heeft vanaf 2 november 2004 over eventuele handlangers van Mohammed B.
- Hoofdstuk 5 behandelt, aan de hand van een door de Commissie uiteengezet toetsingskader, de vraag of de AIVD ten onrechte informatie van na 2 november 2004 over eventuele handlangers niet heeft verstrekt aan het OM.
- Hoofdstuk 6 bevat de eindconclusie en daarmee het antwoord op de onderzoeksvragen.
- De bijlage bij dit rapport bevat een uitgebreide toets door de Commissie van de redenen die de AIVD zelf aanvoerde om aanwezige informatie over eventuele handlangers niet te verstrekken.

Dit rapport heeft geen geheime bijlage.

2. Onderzoek van de Commissie

2.1 Inleiding

In dit hoofdstuk gaat de Commissie in op het tijdsverloop van dit onderzoek vanaf het moment dat de minister de Commissie verzocht een onderzoek in te stellen tot het moment van het vaststellen van dit toezichtsrapport. Gelet op de omvang van het dossieronderzoek van de Commissie, vindt zij het belangrijk de lezer uitgebreid mee te nemen in haar methodiek. Deze beschrijft zij, per onderzoeksvraag, in de derde paragraaf van dit hoofdstuk.

Twee van de vragen die door de Tweede Kamer en in de media zijn gesteld, zijn in het toezichtsrapport uit 2008 van de Commissie – over de afwegingsprocessen van de AIVD met betrekking tot Mohammed B. – beantwoord. Aan het slot van dit hoofdstuk worden de antwoorden op deze vragen voor de volledigheid in een korte samenvatting herhaald.

2.2 Het tijdsverloop van het onderzoek

Dit vervolgonderzoek heeft vanaf het moment van de aankondiging tot aan het vaststellen van het rapport ruim 12 maanden in beslag genomen:

- Op 17 oktober 2014: ontvangst van het verzoek van de minister van BZK voor het instellen van een onderzoek.
- Op 17 november 2014: brief aan de minister en de voorzitters van de Eerste en de Tweede Kamer van de Staten-Generaal waarin de Commissie laat weten in te gaan op dit verzoek.
- Op 2 september 2015: afronding van het onderzoek door het rapport op te stellen en het aan de minister toe te zenden.
- Op 22 oktober 2015: ontvangst van de reactie van de minister op het opgestelde rapport. Deze reactie heeft geleid tot een enkele wijziging.
- Op 4 november 2015: vaststelling van het rapport. Het rapport is daarmee definitief geworden.

2.3 Methodiek

Voor het beantwoorden van de onderzoeksvragen deed de Commissie zelfstandig en zeer uitgebreid onderzoek in de digitale systemen van de AIVD. Daarnaast vroeg zij de AIVD documenten aan te leveren, waarna de Commissie controle-zoekslagen uitvoerde om de compleetheid en de juistheid van de gegevens te kunnen vaststellen. De Commissie legde ook schriftelijke vragen voor aan de AIVD.

Ter aanvulling van haar dossieronderzoek, heeft de Commissie in totaal elf gesprekken gevoerd. Als eerste heeft zij met de heer Van Straelen gesproken, de officier van justitie die verantwoordelijk was voor de vervolging van Mohammed B. Daarnaast heeft de Commissie met een aantal medewerkers van de AIVD gesproken. In deze gesprekken heeft de Commissie waar nodig gevraagd om opheldering over verschillende documenten en werkwijzen, of naar concrete afwegingen die binnen de AIVD zijn gemaakt. Tot slot heeft de Commissie met drie voormalige Landelijk Officieren van Justitie voor Terrorismebestrijding (LOvJ) en de twee huidige LOvJ's gesproken over de samenwerking tussen hen en de AIVD in het verleden en in het heden.

Hieronder wordt per onderzoeksvraag toegelicht hoe de Commissie haar onderzoek uitvoerde.

2.3.1 Heeft de AIVD opnames vernietigd die gemaakt zijn in een pand aan de Antheunisstraat in Den Haag?

De Commissie begrijpt uit diverse berichtgevingen dat de vraag of er aanwijzingen zijn dat de AIVD opnames vernietigd heeft, zich richt op de opnames die met een microfoon zijn gemaakt in een pand aan de Antheunisstraat in Den Haag.[10] De Commissie heeft haar onderzoek op dit punt daarom specifiek gericht op de vraag of heimelijke opnames, gemaakt in het pand aan de Antheunisstraat, door de AIVD zijn vernietigd.[11]

Om de onderzoeksvraag te kunnen beantwoorden, heeft de Commissie eerst het op schrift gestelde beleid voor bewaren en vernietigen van opnames in kaart gebracht. Zij heeft hiervoor relevante beleidsdocumenten opgevraagd, en zelfstandig zoekslagen in de systemen van de AIVD uitgevoerd. Daarnaast heeft zij gesprekken gevoerd met medewerkers van de dienst en heeft zij een bezoek gebracht aan de zogeheten 'tapkamer'. Dit is de plek waar onder andere opnames van microfoon- en telefoontaps worden beheerd. De Commissie heeft mee kunnen kijken in de systemen die hiervoor gebruikt worden, en heeft een uitgebreide uitleg van de werkwijzen gekregen.

Uitluisteren van alle opnames door de AIVD

Naar aanleiding van het onderzoek van de Commissie naar het al dan niet vernietigen van de opnames, heeft de AIVD besloten – op eigen initiatief – alle opnames die met een microfoon gemaakt zijn in het pand aan de Antheunisstraat uit te laten luisteren door een team van audiobewerkers. Het doel was vast te kunnen stellen over welke gegevens de AIVD exact beschikt.

Bij het uitluisteren van alle fragmenten heeft de AIVD een overzicht gemaakt waarin die fragmenten gesorteerd zijn op datum en tijd. Op deze wijze kon door de AIVD onderzocht worden of voor alle uren vanaf het moment dat de tap werd aangesloten tot het moment dat deze werd afgesloten alle opnames aanwezig waren (dekkend in tijd), dan wel fragmenten ontbraken. Bij ieder fragment heeft de AIVD in het overzicht aangegeven of geluid aanwezig is. De inhoud van het fragment is kort beschreven. Dit kan gaan om het onderwerp waarover gesproken werd of bijvoorbeeld het geluid van een dichtslaande deur. In het overzicht heeft de AIVD ook aangegeven of de inhoud van een spraakfragment relevant is of niet.[12]

Controle van de Commissie

De Commissie heeft het aangereikte overzicht op dekkendheid gecontroleerd. Zij heeft dit overzicht en de vastgelegde feitelijke inzetperiode van de microfoon vergeleken met de opgeslagen opnames. De opgeslagen opname bestaat uit spraak, andersoortig geluid (bijvoorbeeld een dichtslaande deur) of een stilte (bijvoorbeeld als er niemand in het huis aanwezig was). Aan de hand van het overzicht van de AIVD voerde de Commissie steekproeven uit. Zij heeft hierbij vele fragmenten onderzocht.

De controle van de Commissie was drieledig:

1. De Commissie weet wanneer de AIVD de microfoon feitelijk heeft ingezet. De microfoon stond tijdens de inzetperiode permanent aan. De Commissie heeft de totale duur van de opgeslagen opnames vergeleken met de inzetperiode. Is voor ieder moment dat de microfoontap is ingezet een opname aanwezig?
2. In het overzicht heeft de AIVD aangegeven op welk moment geluid is te horen op de opname en op welk moment sprake is van stilte. Komt het overzicht van de AIVD op dit punt overeen met de opname?

---

[10] Zie bijvoorbeeld 'Moord door laksheid van AIVD?', Algemeen Dagblad 10 oktober 2014.

[11] Het antwoord op deze onderzoeksvraag staat in hoofdstuk 3.

[12] Zie ook paragraaf 3.3.

3. De AIVD heeft in het overzicht kort beschreven wat de inhoud is van een opnamefragment. Een voorbeeld: twee personen spreken over een krantenartikel of er is een dichtslaande deur te horen. In het geval van spraak heeft de AIVD vermeld of het relevant was of niet. De Commissie heeft vele fragmenten uit het overzicht geselecteerd en beluisterd. De Commissie is daarbij ondersteund door tolken. De Commissie heeft daarbij afwisselend fragmenten geselecteerd waar volgens het overzicht van de AIVD geen spraak aanwezig is maar een andersoortig geluid, fragmenten waar volgens de AIVD wel spraak is maar zonder relevante inhoud, en fragmenten waar volgens de AIVD spraak is met relevante inhoud. Komt de inhoudsindicatie overeen met de inhoud van de bijbehorende opname?

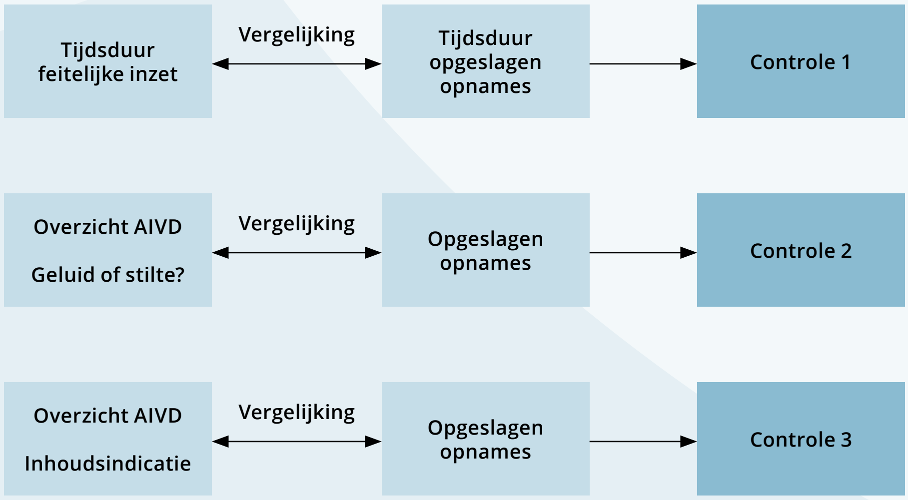
De AIVD wist niet van tevoren welke fragmenten de Commissie zou selecteren: dit is ter plekke en geheel op basis van willekeur gebeurd.

Met deze werkwijze heeft de Commissie gecontroleerd of de opnamefragmenten die volgens het overzicht aanwezig zouden moeten zijn, daadwerkelijk aanwezig zijn (bijvoorbeeld: is er wel of geen spraak aanwezig?). Ook kon zij controleren of de opmerkingen van de AIVD in het overzicht over de inhoud van bepaalde gesprekken overeenkomen met de daadwerkelijke opnames. Tot slot heeft zij aandacht gehad voor inhoudelijke aanknopingspunten, om te beoordelen of de gesprekken die te horen waren op de opnames logischerwijze op de aangegeven datum gevoerd zouden kunnen zijn. Als er in het gesprek gerefereerd werd aan actualiteiten (bijvoorbeeld de moord op Van Gogh), heeft de Commissie gekeken of het logisch was dat hierover op de aangegeven datum gesproken werd. Hiermee heeft de Commissie er naar gestreefd de authenticiteit van de opnames en de betrouwbaarheid van het overzicht van de AIVD te controleren.

De Commissie heeft in deze fase nog niet de inhoud van de afgeluisterde gesprekken op relevantie beoordeeld (was er informatie over eventuele handlangers van Mohammed B?). Hoe zij de inhoud heeft gecontroleerd, omschrijft zij in paragraaf 2.3.2.

De Commissie merkt nog het volgende op. De oorspronkelijke opnames, dat wil zeggen de opnames zoals die bij de AIVD rechtstreeks binnenkwamen en werden opgeslagen, zijn niet meer in deze vorm beschikbaar. Opnames worden naar verloop van tijd door het systeem overschreven met nieuwe opnames (zie hierover paragraaf 3.2). Van de opnames van de microfoontap in het pand aan de Antheunisstraat is destijds echter een back-up gemaakt op zogeheten *optical discs* (aparte opslagschijven). De Commissie heeft haar conclusies over het al dan niet vernietigen van opnames door de AIVD getrokken op basis van deze back-ups.

Onderzoeksmethodiek
Heeft de AIVD opnames vernietigd die met een microfoon gemaakt zijn in een pand aan de Antheunisstraat in Den Haag?

Methodiek van de Commissie bij vraag 1

2.3.2 Welke informatie heeft de AIVD verworven dan wel verwerkt vanaf 2 november 2004 over eventuele handlangers van Mohammed B.?

Om deze vraag te beantwoorden, heeft de Commissie duizenden documenten onderzocht. Als onderzoeksperiode hanteert zij 2 november 2004 tot en met 2 november 2014. Besloten is niet verder terug te gaan dan 2 november 2004, omdat de Commissie voor haar onderzoek uit 2008 alle gegevens van vóór 2 november 2004 al heeft bekeken en beoordeeld en daarover heeft gerapporteerd.

Aan de hand van verschillende schrijfwijzen en spellingen van de achternaam van Mohammed B., Bouyeri, en aliassen van Bouyeri, heeft de Commissie zoekslagen verricht in de systemen van de AIVD. Daarnaast heeft de Commissie in de digitale systemen op namen gezocht – met verschillende schrijfwijzen en spellingen – van personen die (mogelijk) in verband stonden met Mohammed B. Op deze wijze kon worden achterhaald of en zo ja welke informatie bij de AIVD beschikbaar is over deze personen in relatie tot Mohammed B. en de moord op Van Gogh.[13]

Controle-zoekslagen
Om de compleetheid van de door de Commissie aangetroffen documenten te controleren, heeft zij aan de hand van de operatienamen van relevante telefoontaps en de operatienamen van relevante menselijke bronnen (informanten en agenten) aanvullende zoekslagen gedaan (controle-zoekslagen). Op deze wijze heeft de Commissie zo veel mogelijk uit kunnen sluiten dat informatie over het hoofd werd gezien.

De documenten die de Commissie heeft bekeken, variëren van openbare krantenartikelen tot verslagen van ontmoetingen met menselijke bronnen. Verreweg het merendeel van de documenten was niet relevant voor het onderzoek van de Commissie. Hoofdstuk 4 van dit toezichtsrapport gaat hier nader op in.

Alle relevante documenten heeft de Commissie in een overzicht verwerkt, dat als basis heeft gediend voor de beantwoording van deze onderzoeksvraag.

[13] Het antwoord op deze onderzoeksvraag staat in hoofdstuk 4.

Antheunisstraattap

Zoals in paragraaf 2.3.1 is toegelicht, besloot de AIVD in 2015 naar aanleiding van het onderzoek van de Commissie alle opnames die met een microfoon gemaakt zijn in het pand aan de Antheunisstraat uit te laten luisteren door een team van audiobewerkers. De relevant of mogelijk relevant bevonden gesprekken zijn door de audiobewerkers uitgewerkt in tapverslagen. Aan de hand van deze uitgewerkte gesprekken, heeft de AIVD een memo opgesteld. Hierin heeft de AIVD onder meer geconcludeerd dat de uitgewerkte gesprekken geen informatie hebben opgeleverd voor de aanwezigheid van voorkennis bij één of meer eventuele handlangers in relatie tot de moord op Van Gogh. Dit memo is door de AIVD aan de Commissie verstrekt.

De Commissie heeft naast dit memo alle tapverslagen bestudeerd die de AIVD in 2015 heeft gemaakt van deze opnames. Zij heeft beoordeeld of deze verslagen informatie inhouden over eventuele handlangers van Mohammed B. Daarnaast heeft zij gecontroleerd of alle volgens het “overzicht” van de AIVD (mogelijk) relevant bevonden gesprekken daadwerkelijk zijn uitgewerkt. De Commissie heeft ook onderzocht of de gesprekken die volgens het overzicht van de AIVD niet relevant waren, dit ook daadwerkelijk waren. Tot slot heeft de Commissie de conclusies van de AIVD die in de opgestelde memo zijn getrokken over eventuele handlangers van Mohammed B. naast de uitgewerkte gesprekken gelegd, om te zien of deze conclusies volgens haar gestaafd worden door de uitgewerkte gesprekken.

2.3.3 Heeft de AIVD informatie van na 2 november 2004 over eventuele handlangers van Mohammed B. ten onrechte niet verstrekt aan het Openbaar Ministerie?

De Commissie heeft vastgesteld dat de AIVD informatie over eventuele handlangers van Mohammed B. heeft verstrekt aan het OM (zie paragraaf 4.1). De onderzoeksvraag richt zich echter op de gegevens die niet zijn verstrekt, en de vraag of het terecht is dat deze gegevens niet zijn verstrekt.[14]

Om de onderzoeksvraag te kunnen beantwoorden, heeft de Commissie eerst moeten bekijken wat de AIVD wel verstrekt heeft aan het OM. Door dit te vergelijken met de door haar aangetroffen gegevens over eventuele handlangers van Mohammed B., heeft zij kunnen vaststellen welke informatie niet verstrekt is.

De AIVD overhandigde de Commissie een lijst met ambtsberichten over Mohammed B, die verstrekt zijn aan het OM tussen 2 november 2004 en 2 november 2014. De Commissie heeft de compleetheid van deze lijst onderzocht. Hiervoor heeft de Commissie controle-zoekslagen uitgevoerd in de systemen van de AIVD. Daarbij heeft de Commissie onderzocht of er meer ambtsberichten waren over Mohammed B. Dit leverde één aanvullend ambtsbericht op. Deze stond abusievelijk niet op de lijst van de AIVD aangegeven. De AIVD heeft het aanvullende ambtsbericht overigens wel aan het OM verstrekt. De Commissie zocht daarnaast in de systemen naar ambtsberichten die betrekking hadden op de moord op Theo van Gogh.

De Commissie heeft de achterliggende stukken van ieder ambtsbericht bekeken. Zij heeft zich daarbij de vraag gesteld of de ambtsberichten gestaafd konden worden door de achterliggende stukken: met andere woorden, is de informatie die verstrekt is in de ambtsberichten feitelijk juist? Deze toets heeft de Commissie op hoofdlijnen kunnen uitvoeren omdat deze ambtsberichten al eerder door de Commissie zijn bekeken:

---

[14] Het antwoord op deze onderzoeksvraag staat in hoofdstuk 5.

- In het kader van het toezichtsrapport nr. 9a van de Commissie (2006), heeft zij alle uitgebrachte ambtsberichten tussen januari 2004 en oktober 2005 bestudeerd en beoordeeld.[15]
- In het kader van rapport nr. 29 (2011) zijn alle ambtsberichten tussen oktober 2005 en mei 2010 bestudeerd en beoordeeld.[16]

In beide onderzoeken is gekeken of de ambtsberichten gestaafd werden door de achterliggende stukken. Om deze reden heeft de Commissie in dit onderzoek hier niet opnieuw naar gekeken.

Schematisch ziet het onderzoek van de Commissie voor de eerste twee vragen er als volgt uit:

Onderzoeksmethodiek

Welke informatie heeft de AIVD vanaf 2 november 2004 verzameld over mogelijke handlangers van Mohammed B.?

Methodiek van de Commissie bij vraag 2 en 3

---

[15] Toezichtsrapport van de CTIVD nr. 9a inzake door de AIVD uitgebrachte ambtsberichten in de periode van januari 2004 tot januari 2006, *Kamerstukken II* 2005/06, 29 924, nr. 13 (bijlage).

[16] Toezichtsrapport van de CTIVD nr. 29 inzake de door de AIVD uitgebrachte ambtsberichten in de periode van oktober 2005 tot en met mei 2010, *Kamerstukken II* 2011/12, 29 924, nr. 72 (bijlage).

2.4 Overige vragen Tweede Kamer en media

Van de vragen die gesteld zijn door de Tweede Kamer en in de media naar aanleiding van de eerder genoemde uitzending van EenVandaag[17], is een tweetal al behandeld in het rapport dat de Commissie in 2008 uitbracht, over de afwegingsprocessen van de AIVD met betrekking tot Mohammed B.[18] Dit onderzoek zag op de periode tot aan de moord op Theo Van Gogh op 2 november 2004. Op deze twee beantwoorde vragen, gaat de Commissie in dit rapport verder niet meer in. Wel geeft zij hieronder kort weer wat de antwoorden van de Commissie destijds waren op de gestelde vragen. Uit zorgvuldigheid deed de Commissie ter beantwoording van de tweede vraag nog wel een aanvullende zoekslag in de systemen van de AIVD.

1. Had de AIVD aanwijzingen dat Van Gogh doelwit was? Zo ja, waarom hebben zij hem niet gewaarschuwd? Is Van Gogh opgeofferd om een grotere vis te vangen?

In 2008 concludeerde de Commissie op basis van haar onderzoek dat de AIVD vóór 2 november 2004 over gegevens beschikte, dat personen uit de Hofstadgroep van oordeel waren dat bepaalde publiek bekende personen de dood verdienden. De Commissie trof geen gegevens bij de AIVD aan, waaruit blijkt dat Theo van Gogh tot die personen hoorde (paragraaf 4.2 Toezichtsrapport nr. 17).

Kortom: de AIVD had geen aanwijzingen dat Van Gogh doelwit was, en heeft hem om die reden niet gewaarschuwd.

Aangezien de AIVD geen aanwijzingen had dat Van Gogh doelwit was van de Hofstad-groep, is het opofferen van Van Gogh door de AIVD om een grotere vis te vangen, niet aan de orde.

2. Was Mohammed B. informant van de AIVD?

De Commissie onderzocht in 2008 alle informatie over Mohammed B. die voor 2 november 2004 beschikbaar was bij de AIVD.

Uit zorgvuldigheid deed de Commissie in dit onderzoek op dit punt naslag. Hieruit blijkt dat Mohammed B. *geen* informant of agent van de AIVD was.

[17] Uitzending EenVandaag (NPO), *Tien jaar na de moord op van Gogh*, 22 september 2014. De uitzending is te bekijken via <www.npo.nl/dossier-eenvandaag/22-09-2014/AT_2020818>.

[18] Toezichtsrapport van de CTIVD nr. 17 inzake de afwegingsprocessen van de AIVD met betrekking tot Mohammed B., *Kamerstukken II* 2007/08, 29854, nr. 22 (bijlage).

3. Heeft de AIVD opnames vernietigd die met een microfoon gemaakt zijn in een pand aan de Antheunisstraat in Den Haag?

3.1 Inleiding

Zoals toegelicht in paragraaf 2.3.1, begrijpt de Commissie uit diverse berichtgevingen dat de vraag of er aanwijzingen zijn dat de AIVD opnames vernietigd heeft, zich richt op de opnames die met een microfoon zouden zijn gemaakt in een pand aan de Antheunisstraat in Den Haag. De Commissie heeft haar onderzoek op dit punt daarom specifiek gericht op de vraag of heimelijke microfoonopnames, gemaakt in het pand aan de Antheunisstraat, door de AIVD zijn vernietigd.

Leeswijzer
In paragraaf 3.2 gaat de Commissie kort in op het beleid van de AIVD voor het verwijderen en vernietigen van opnames. Van belang voor dit rapport is dat er in de praktijk voor de tapopnames van de contra-terrorismeteams (CT-teams) een afwijkend beleid werd gehanteerd. De CT-teams waren de teams die (onder andere) onderzoek deden naar de zogenoemde Hofstadgroep, waaronder de twee personen die in het pand aan de Antheunisstraat verbleven. Ook dit afwijkende beleid wordt in paragraaf 3.2 behandeld. In paragraaf 3.3 geeft de Commissie aan de hand van haar bevindingen antwoord op de voorliggende onderzoeksvraag: heeft de AIVD opnames vernietigd die met een microfoon gemaakt zijn in een pand aan de Antheunisstraat?

3.2 Het beleid voor verwijderen en vernietigen van opnames

De Commissie heeft onderzocht hoe de AIVD in algemene zin omgaat met de opnames van telefoontaps en microfoontaps: Hoe worden deze bewaard? Wanneer worden opnames verwijderd of vernietigd?

Verwijderen en vernietigen
De wet maakt onderscheid tussen het verwijderen van gegevens en het vernietigen daarvan (artikel 43 Wiv 2002). Het verwijderen van gegevens betekent dat de gegevens niet langer toegankelijk zijn voor operationele doeleinden maar enkel voor archiefwerkzaamheden, klachtbehandeling en dergelijke.[19] Bij de vernietiging van gegevens worden de gegevens zodanig behandeld dat deze voor niemand meer leesbaar zijn of leesbaar te maken zijn.

Bewerkte en onbewerkte audio
Van belang is onderscheid te maken tussen bewerkte en onbewerkte audio. Met bewerkt wordt bedoeld dat de opnames zijn uitgeluisterd, als relevant zijn beoordeeld en uitgewerkt zijn in een tapverslag. Met onbewerkt wordt bedoeld dat de opnames in het geheel (nog) niet zijn uitgeluisterd.

De gangbare procedure bij de AIVD is dat onbewerkte opnames na verloop van tijd automatisch overschreven worden door nieuwe opnames. De oudste opnames worden daarbij als eerste overschreven. Met het overschrijven worden de opnames vernietigd, en zijn zij niet meer beschikbaar. Deze automatische overschrijving/vernietiging wordt niet geregistreerd. Dit wil zeggen dat er geen schriftelijke aantekening wordt gemaakt van de overschrijving/vernietiging van deze opnames.

In de periode rond 2004 werden de onbewerkte opnames doorgaans na een aantal weken al overschreven, vanwege beperkte opslagcapaciteit. Deze termijn bedraagt nu ongeveer één jaar.

---

[19] *Kamerstukken II* 1999/2000, 25 877, nr. 8, p. 77.

Bewerkte opnames, die dus als relevant zijn beoordeeld, worden in kopie apart opgeslagen waarbij automatische overschrijving niet mogelijk is. Om deze opnames te kunnen vernietigen of over te brengen naar het Nationaal Archief is een 'selectielijst' nodig (artikel 5, tweede lid, onder b, van de Archiefwet 1995). Er vindt geen vernietiging plaats dan na de vaststelling en openbaarmaking van een selectielijst. Vooralsnog is deze selectielijst niet vastgesteld, hoewel de Commissie heeft begrepen dat deze binnen afzienbare tijd ter behandeling wordt voorgelegd aan de Tweede Kamer. Tot die tijd is het uitgangspunt dat niet wordt overgegaan tot vernietiging dan wel overbrenging van de gegevens.[20]

Voor het verwijderen en vernietigen van onrechtmatig vastgelegde gegevens (bijvoorbeeld naar aanleiding van een uitspraak van de rechter of een aanbeveling van de Commissie) heeft de AIVD een aparte procedure, die voorschrijft dat alle activiteiten met betrekking tot het verwijderen en vernietigen van deze gegevens worden vastgelegd.

Afwijkend beleid voor opnames van contra-terrorismeteams

Het is de Commissie gebleken dat voor de tapopnames van contraterrorismeteams (CT-teams) een afwijkend beleid werd gehanteerd. In juli 2004 is besloten alle opnames van CT-teams gedurende tien jaar op te slaan. Dit betekent dat zowel bewerkte als onbewerkte opnames bewaard moesten blijven. Dit is in antwoord op Kamervragen in 2005 aan de Tweede Kamer medegedeeld: "Sinds juli 2004 worden alle in het kader van terrorismeonderzoeken vastgelegde telefoongesprekken standaard 10 jaar bewaard". Met vastgelegde telefoongesprekken wordt bedoeld alle opnames van telefoontaps. Het is de Commissie gebleken dat dit beleid niet alleen gold voor telefoontaps, maar ook voor microfoontaps.

3.3 Bevindingen en conclusie

De AIVD stelt dat *alle* opnames van de CT-teams in overeenstemming met het beleid ten aanzien van deze teams, bewaard zijn gebleven. Dit betreft opnames van zowel microfoon- als telefoontaps. Volgens de AIVD zijn ook na het verlopen van deze 10-jaartermijn (juli 2014), de opnames bewaard gebleven. Dit geldt zowel voor bewerkte als onbewerkte opnames.

De wijze waarop deze opnames zijn opgeslagen is als volgt:
De opnames kwamen via de tap bij de AIVD binnen in een bepaald audioformat, vastgelegd door de leverancier van het audioprogramma dat door de AIVD destijds werd gebruikt. Dit format kon niet als zodanig worden beluisterd of aangepast door de AIVD: de bestanden moesten eerst omgezet worden in een ander format (bijvoorbeeld MP3) voordat de AIVD er iets mee kon. De bestanden werden in hun oorspronkelijke format, dat wil zeggen het format dat niet door de AIVD beluisterd of aangepast kon worden, gekopieerd naar optical discs. Het kopiëren gebeurde per uur op geautomatiseerde wijze. Het kopiëren leverde daardoor fragmenten op met een lengte van maximaal één uur.

Zoals toegelicht in paragraaf 2.3.1, heeft de AIVD in het voorjaar van 2015 alle opnames die gemaakt zijn in het pand aan de Antheunisstraat uitgeluisterd. Alle hierboven omschreven fragmenten zijn hiervoor opgenomen in een overzicht, gesorteerd op datum en tijd. Op deze wijze kon bekeken worden of er fragmenten ontbreken. De Commissie kreeg inzage in dit overzicht, en toegang tot alle beschikbare opnames.

Uit het overzicht is gebleken dat alle opnames die gemaakt zijn in het pand aan de Antheunisstraat nog beschikbaar zijn, conform het uitzonderingsbeleid dat in juli 2004 is opgesteld voor de opnames van de CT-teams. De Commissie voerde aan de hand van het overzicht van de AIVD steekproeven uit door

[20] Voor een toelichting op de selectielijst verwijst de Commissie naar haar toezichtsrapport nr. 33 inzake de rubricering van staatsgeheimen door de AIVD, *Kamerstukken II* 2011/12, 30 977, nr. 47 (bijlage), paragraaf 4.3.

bepaalde fragmenten te selecteren en te beluisteren om te beoordelen of de fragmenten daadwerkelijk aanwezig zijn (zie paragraaf 2.3.1 voor een uitgebreide toelichting op deze steekproeven). Dit was het geval.

De Commissie merkt wel op dat de te horen spraak een enkele keer gedurende korte tijd (een paar seconden) wegviel. Op die momenten kon de Commissie een bromtoon horen, gelijk aan de toon die te horen is op de momenten dat er in het geheel geen spraak te horen was, bijvoorbeeld omdat er niemand in het pand aanwezig was. Volgens de AIVD heeft dit een systeemtechnische oorzaak. Op het moment dat het geluid in het pand onder een bepaald volumeniveau zakt, stopt de opname om capaciteit op de schijf (waar de opnames werden opgeslagen) te besparen. Deze leegte wordt door het systeem opgevuld met een bromtoon, om de tijdsregistratie van de opname te borgen. Deze functie zit ingebouwd in het systeem, waardoor het niet door de AIVD kon worden uitgeschakeld. De Commissie acht dit een plausibele verklaring.

Op basis van het door haar uitgevoerde onderzoek, trekt de Commissie de conclusie dat de AIVD geen opnames of delen van opnames in het pand aan de Antheunisstraat heeft vernietigd. Deze opnames zijn beschikbaar binnen de AIVD.

De Commissie merkt op dat het uitluisteren van alle opnames van een microfoontap zeker niet de gebruikelijke werkwijze is van de AIVD. Het uitluisteren van alle opnames van alle microfoontaps die 24 uur per dag, zeven dag per week opnemen, zou onevenredig veel capaciteit van de audiobewerkers vragen en zou ook niet effectief zijn. Een microfoontap is vaak een onderdeel van een set inlichtingenmiddelen. Aan de hand van alle beschikbare inlichtingenmiddelen, bepaalt de AIVD wat de meest opportune momenten zijn om een tap uit te luisteren. Te denken valt aan de situatie dat de AIVD van een bron hoort dat een target op een zeker moment aanwezig zal zijn in het pand waar de microfoon geplaatst is, of dat de AIVD uit andere inlichtingenmiddelen aanwijzingen krijgt dat een target aanwezig is. Aan de hand van dergelijke informatie kan de AIVD de tap gericht uitluisteren.

Dit geldt ook voor de microfoontap aan de Antheunisstraat. Op het moment dat deze tap liep, werd deze niet integraal uitgeluisterd. Naast capaciteit, speelde volgens de AIVD ook de slechte kwaliteit van het audiomateriaal een rol. De opnames waren vaak moeilijk te verstaan, waardoor het lastig werd informatie uit de tap te halen. De opbrengst van de tap viel dan ook tegen. Dit leidde ertoe dat de microfoontap beperkt werd uitgeluisterd. Dankzij nieuwe technische voorzieningen was het anno 2015 beter mogelijk de opnames te beluisteren. Het opnieuw uitluisteren van alle opnames van de Antheunisstraat heeft daarom informatie opgeleverd waarover de AIVD eerder niet beschikte. De Commissie gaat hier in paragraaf 4.3 verder op in.

4. Welke informatie heeft de AIVD na 2 november 2004 verzameld over eventuele handlangers van Mohammed B?

4.1 Inleiding

Om een zo volledig mogelijk beeld te krijgen van de informatie die bij de AIVD beschikbaar is gekomen tussen 2 november 2004 en 2 november 2014, heeft de Commissie duizenden documenten bekeken. Zij heeft dit aan de hand van zoekslagen en controle-zoekslagen gedaan. De belangrijkste documenten zijn operatierapporten (waarin verslag wordt gedaan van ontmoetingen met bronnen), tapverslagen (uitgewerkte gesprekken die heimelijk zijn onderschept via taps), telexen (berichten uitgewisseld tussen de AIVD en buitenlandse inlichtingen- en veiligheidsdiensten) en berichten die de AIVD van de Regionale Inlichtingen Diensten[21] heeft ontvangen. Daarnaast heeft de Commissie verslagen van interne overleggen, logboeken en evaluaties bekeken. Tussen de zoekresultaten trof de Commissie ook berichten uit de media aan. Deze, en andere informatie afkomstig uit open bronnen, heeft de Commissie niet bij het onderzoek betrokken omdat de Commissie ervan uitgaat dat deze bekend zijn bij het OM. Ook liet de Commissie informatie die de AIVD verkregen heeft van het OM, of waarvan vaststaat dat deze bekend was bij het OM, buiten beschouwing.

Onder de tapverslagen die de Commissie bekeek, vielen ook de verslagen van de opnames gemaakt in het pand aan de Antheunisstraat. Een deel daarvan was al uitgewerkt in de periode dat de tap actief was. Zoals toegelicht in paragraaf 2.3.1 heeft de AIVD onlangs (in 2015) alle opnames van de Antheunisstraat uitgeluisterd. Dit heeft nieuwe tapverslagen opgeleverd, die eerder nog niet beschikbaar waren. In paragraaf 3.3 heeft de Commissie toegelicht hoe dit te verklaren is. Deze nieuwe tapverslagen vallen formeel buiten de onderzoeksperiode van 2 november 2004 tot en met 2 november 2014, omdat zij pas op latere datum zijn uitgewerkt. Vanwege de relevantie hiervan heeft de Commissie deze toch meegenomen in haar onderzoek. In paragraaf 4.3 van dit hoofdstuk gaat zij in op haar conclusies.

In dit hoofdstuk gaat de Commissie in op welke informatie zij heeft aangetroffen over eventuele handlangers van Mohammed B. die *niet* verstrekt is aan het OM. Dit betekent niet dat de AIVD geen informatie over eventuele handlangers heeft verstrekt aan het OM. De AIVD heeft bijvoorbeeld informatie verstrekt over personen die in contact stonden met Mohammed B. en over de identiteit van de vermoedelijke wapenleverancier. In totaal gaat het om een tiental ambtsberichten. Voor de beantwoording van de onderzoeksvragen, is de Commissie van oordeel dat het niet nodig is nader in te gaan op de informatie die wel gedeeld is.

Informatie die concreet te herleiden is tot het actuele kennisniveau en de werkwijze of bronnen van de AIVD is staatsgeheim. Dit betekent dat de Commissie in dit hoofdstuk doorgaans geen specifieke documenten of bronnen zal benoemen. Details zullen alleen worden beschreven voor zover zij noodzakelijk zijn voor de onderbouwing van een conclusie.

---

[21] Ieder politiekorps beschikt over een Regionale Inlichtingen Dienst (RID). RID-ers zijn politieagenten die naast hun reguliere politiewerk ook inlichtingenwerk verrichten voor de AIVD.

4.2 De tussen 2 november 2004 en 2 november 2014 verzamelde informatie over eventuele handlangers die niet is verstrekt aan het OM

Een van de meest gestelde vragen in de media en in de Tweede Kamer is of Mohammed B. alleen handelde toen hij Van Gogh vermoordde.

Van belang is dat de AIVD niet expliciet onderzoek heeft gedaan naar de vraag of Mohammed B. alleen handelde of niet. Dit was volgens de AIVD een vraag die thuishoorde in het opsporingsonderzoek. Een van de taken van de AIVD is het doen van onderzoek naar personen en organisaties waarover het ernstige vermoeden bestaat dat zij een gevaar vormen voor de democratische rechtsorde, dan wel voor de veiligheid of voor andere gewichtige belangen van de staat (artikel 6, tweede lid, sub a, Wiv 2002). Vanaf het moment dat Van Gogh vermoord was en Mohammed B. en enkele andere leden van de Hofstadgroep vastzaten, verschoof de aandacht van de AIVD weliswaar ook naar personen die niet waren opgepakt, omdat deze mogelijk nog een gevaar vormden voor de nationale veiligheid, maar de AIVD is niet gericht op zoek gegaan naar aanwijzingen voor de betrokkenheid van anderen bij de moord op Van Gogh. Uit hoofde van zijn taakstelling hoefde de AIVD dit ook niet.

Dit betekent niet dat de AIVD in het geheel geen informatie heeft ontvangen over personen die mogelijk betrokken waren bij de moord op Van Gogh, of die op de hoogte waren van de plannen van Mohammed B.

Los van de informatie die in een tiental ambtsberichten wel aan het OM is verstrekt, is na 2 november 2004, over een periode van zeven jaar, tien keer informatie bij de AIVD binnengekomen over eventuele handlangers van Mohammed B. Deze informatie is niet verstrekt aan het OM. Van de in totaal tien keer dat de AIVD informatie ontving, was dit drie keer in 2004 (vlak na de moord), drie keer in 2005, twee keer in 2006, één keer in 2008 en één keer in 2011.

De informatie bereikte de AIVD in alle gevallen via menselijke bronnen. De Commissie stelt vast dat die informatie betrekking heeft op in totaal vier verschillende personen die *mogelijk* (in mindere of meerdere mate) op de hoogte waren dan wel betrokken zouden zijn geweest bij de moord op Theo van Gogh. Voor de leesbaarheid refereert de Commissie in dit rapport aan personen 1, 2, 3 en 4. Daarnaast had één bron gehoord dat een groep personen (zonder daarbij specifieke namen te noemen) op de hoogte zou zijn geweest van de plannen van Mohammed B. De Commissie refereert hieraan als 'groepje personen'.

Over **persoon 1** vertelde een bron dat hij gehoord had dat deze persoon van de plannen van Mohammed B. afwist. Een andere bron vertelde dat persoon 1 "waarschijnlijk" van de moord afwist, gelet op zijn relatie met Mohammed B. Weer een andere bron had gehoord dat deze persoon Mohammed B. van dichtbij had bijgestaan in de aanloop naar de moord, en in zijn aanwezigheid was op de dag van de moord. Tot slot hoorde één bron dat mogelijk deze persoon Mohammed B. opdracht zou hebben gegeven de moord te plegen.

Over **persoon 2** vertelde een bron de AIVD dat hij had gehoord dat "de heldhaftige daad" van Mohammed B. (hierbij werd niet specifiek de moord op Van Gogh genoemd) niet volgens plan was gelopen omdat Mohammed B. zich niet aan de instructies van deze persoon had gehouden. Een andere bron vermoedde dat persoon 2 beschikte over voorkennis van de plannen van Mohammed B., vanwege een opmerking die hij had gemaakt. Tot slot kreeg de AIVD informatie dat persoon 2 eerder een ander had gevraagd Van Gogh te vermoorden.

Over **persoon 3** had een bron gehoord dat door hem een groot project was opgetuigd, waarbij Van Gogh één van de doelwitten was.

Over **persoon 4** had een bron gehoord dat hij Mohammed B. vóór zijn "daad" geholpen had zijn hele huis schoon te maken.

Tot slot had één bron gehoord dat enkele jongens (**groepje personen**), waaronder Mohammed B., taken hadden verdeeld in het kader van een speciale klus. Hierbij werden, behalve de naam van Mohammed B., geen specifieke namen genoemd.

Van belang is dat van de tien keer dat de AIVD informatie van bronnen kreeg over eventuele handlangers (die niet verstrekt is), slechts in één geval de informatie van een bron op eigen waarnemingen is gebaseerd. Het betreft de informatie dat persoon 2 eerder een ander had gevraagd Van Gogh te vermoorden. In zeven gevallen hebben bronnen de informatie via anderen verkregen. In twee gevallen is de informatie gebaseerd op vermoedens van een bron. Dit zegt iets over de kwaliteit en betrouwbaarheid van de informatie: deze kon niet telkens worden vastgesteld. Van de informatie die wel gebaseerd is op de eigen waarneming van een bron, kan niet direct worden afgeleid dat persoon 2 ook Mohammed B. opdracht had gegeven Van Gogh te vermoorden.

Uit deze informatie konden geen concrete aanwijzingen worden afgeleid dat Mohammed B. handlangers had bij de (voorbereiding van de) moord op Van Gogh. Onder een concrete aanwijzing verstaat de Commissie bijvoorbeeld dat iemand in gesprek met een betrouwbare bron of in een onderschept telefoongesprek toegeeft Mohammed B. te hebben geholpen bij de moord op Van Gogh.

Het is de Commissie echter niet gebleken dat de informatie daarmee evident onjuist of evident onbetrouwbaar was.

4.3 De informatie over eventuele handlangers die voort gekomen is uit de tap aan de Antheunisstraat in 2015

Zoals toegelicht in paragraaf 2.3.1, heeft de AIVD alle opnames die gemaakt zijn in het pand aan de Antheunisstraat in 2015 laten uitluisteren. Alle audiofragmenten zijn door de AIVD opgenomen in een overzicht, gesorteerd op datum en tijd. Bij ieder fragment geeft de AIVD aan of er spraak aanwezig is, en zo ja, of de inhoud daarvan relevant is en in het kort, wat die inhoud is. De conclusies getrokken op basis van het uitluisteren van de tap, heeft de AIVD in een memo verwerkt.

De Commissie heeft alle in 2015 uitgewerkte gesprekken bestudeerd (zie paragraaf 2.3.2). Zij heeft gecontroleerd of alle volgens het "overzicht" van de AIVD (mogelijk) relevant bevonden gesprekken daadwerkelijk zijn uitgewerkt. De Commissie heeft ook onderzocht of de gesprekken die volgens het overzicht van de AIVD niet relevant waren, dit ook daadwerkelijk waren. Zij concludeert dat dit in beide gevallen klopte. Ook heeft zij gecontroleerd of de conclusies over eventuele handlangers van Mohammed B. uit het memo van de AIVD gestaafd worden door de achterliggende stukken, te weten de uitgewerkte gesprekken. Ook op dit punt concludeert de Commissie dat dit het geval is.

De Commissie heeft alle door de AIVD uitgewerkte gesprekken bestudeerd om te kunnen beoordelen of deze informatie geven over eventuele handlangers van Mohammed B. Zij concludeert dat hierin geen sprake was van concrete aanwijzingen dat bepaalde personen op de hoogte waren van dan wel betrokken zouden zijn geweest bij de (voorbereiding van de) moord op Van Gogh. Wel wordt in deze gesprekken informatie bevestigd, die genoemd is in paragraaf 4.2. Het gaat om de informatie over persoon 2 uit 2004, die eerst een ander zou hebben gevraagd Van Gogh te vermoorden. Zoals gesteld in paragraaf 4.2, kan van deze informatie niet direct worden afgeleid dat persoon 2 ook Mohammed B. opdracht heeft gegeven Van Gogh te vermoorden.

5. Heeft de AIVD informatie van na 2 november 2004 over eventuele handlangers van Mohammed B. ten onrechte niet verstrekt aan het OM?

5.1 Inleiding

Zoals uitgelegd in paragraaf 2.3.3 gaat de Commissie in dit rapport niet in op de gegevens over eventuele handlangers die door de AIVD *wel* verstrekt zijn aan het OM. De onderzoeksvraag richt zich namelijk op de gegevens die *niet* verstrekt zijn, en de vraag of verstrekking daarvan terecht achterwege is gebleven.

Door alleen in te gaan op de niet-verstrekte gegevens, kan de indruk ontstaan dat de AIVD veel of alle informatie over eventuele handlangers van Mohammed B. heeft achtergehouden. Zoals de Commissie in paragraaf 4.1 opmerkt, is dit niet het geval. De AIVD heeft een tiental ambtsberichten uitgebracht over eventuele handlangers. Deze laat zij in dit rapport buiten beschouwing.

Leeswijzer
Om de onderzoeksvraag of de AIVD informatie ten onrechte niet heeft gedeeld met het OM te kunnen beantwoorden, gaat de Commissie in paragraaf 5.2 eerst in op de vraag óf de AIVD ambtsberichten mag verstrekken en zo ja welke wettelijke vereisten daarvoor gelden. Daarnaast geeft zij antwoord op de vraag of en zo ja onder welke omstandigheden de AIVD ambtsberichten volgens de wet moet verstrekken. Deze twee elementen vormen het toetsingskader.

In paragraaf 5.3 toetst de Commissie de door haar aangetroffen gegevens aan dit toetsingskader.

Informatie die concreet te herleiden is tot het actuele kennisniveau en de werkwijze of bronnen van de AIVD is staatsgeheim. Dit betekent dat de Commissie in dit hoofdstuk geen specifieke documenten of bronnen benoemt. Details zullen alleen worden beschreven voor zover zij noodzakelijk zijn voor de onderbouwing van een conclusie.

5.2 Het toetsingskader voor het verstrekken van gegevens

5.2.1 Wat is een ambtsbericht?

De Wiv 2002 geeft de AIVD de mogelijkheid gegevens te verstrekken aan externe partijen die bevoegd zijn maatregelen te treffen. Het bericht met de daarin verstrekte gegevens wordt een ambtsbericht genoemd. Deze term wordt niet expliciet gebruikt in de wet, maar wel in de wetsgeschiedenis. Hieruit blijkt dat een ambtsbericht de verstrekking is van gegevens aan een ontvanger die bevoegd is naar aanleiding van die gegevens maatregelen te treffen tegen de in het bericht genoemde persoon of organisatie.[22]

[22] *Kamerstukken II* 1997/98, 25 877, nr. 3, p. 55.

5.2.2 Mag de AIVD gegevens aan het OM verstrekken?

De AIVD mag ambtsberichten verstrekken aan het OM op basis van artikel 38 Wiv 2002. Volgens dit artikel mag de AIVD gegevens verstrekken die van belang zijn voor de taak van het OM – de opsporing en vervolging van strafbare feiten – met het oog op de door het OM te treffen maatregelen. Verstrekking via een ambtsbericht vindt plaats aan "het daartoe aangewezen lid van het openbaar ministerie".[23] Deze rol is toebedeeld aan de Landelijk Officier van Justitie voor Terrorismebestrijding (LOvJ).

5.2.3 Moet de AIVD gegevens aan het OM verstrekken?

Het uitgangspunt is dat het aan de dienst zelf is te beslissen of gegevens wel of niet gedeeld worden met een ander: de AIVD heeft een zogeheten discretionaire bevoegdheid. Dit betekent dat de AIVD niet verplicht is de gegevens te verstrekken. De achterliggende gedachte hiervan is dat indien telkens van een geconstateerd strafbaar feit mededeling zou moeten worden gedaan, dit een goede taakuitvoering door de AIVD zou kunnen belemmeren.[24] Met verstrekking kan het onderzoek van de AIVD namelijk in gevaar komen, bijvoorbeeld doordat bekend wordt dat een menselijke bron de AIVD van informatie voorziet. Deze bron zou dan mogelijk bedreigd kunnen worden door de personen uit zijn omgeving. Daarnaast zou de informatiepositie die de AIVD met deze bron heeft, kunnen wegvallen, doordat de bron uit veiligheidsoverwegingen geen informatie meer kan leveren.

5.2.4 Ernstige strafbare feiten

Ondanks dat de AIVD in het algemeen geen plicht heeft tot verstrekking, zegt de wetsgeschiedenis wel dat wanneer de AIVD op ernstige strafbare feiten stuit, de ruimte hierover geen mededeling te doen aan het OM, "uitermate klein – zo niet nihil" – wordt.[25] Als voorbeeld van ernstige strafbare feiten wordt moord of doodslag genoemd.[26]

In de wetgeschiedenis wordt niet ingegaan op de vraag hoe beperkt of hoe ruim deze zogenoemde 'mededeling', d.w.z. verstrekking via een ambtsbericht, moet worden opgevat. Hoeft de AIVD alleen mededeling te doen van het ernstige strafbare feit zelf (er is een moord gepleegd of er gaat een moord gepleegd worden)? Of ook van eventuele beschikbare informatie die verband houdt met dit ernstige strafbare feit (bijvoorbeeld: wie heeft de moord gepleegd of wie was medeplichtig?)?

De Commissie is van oordeel dat hier een ruimere opvatting op zijn plaats is dan enkel het doen van een mededeling van het ernstige strafbare feit zelf. Indien de AIVD, bijvoorbeeld als bijvangst in een onderzoek, op informatie stuit over personen die (mogelijk) betrokken zijn geweest bij het voorbereiden of plegen van een ernstig strafbaar feit, dan is de ruimte deze informatie niet te verstrekken aan het OM ook uitermate klein, zo niet nihil. Onder zulke strafbare feiten verstaat de Commissie, naast moord of doodslag, bijvoorbeeld ook ernstige milieudelicten met aanzienlijke schade voor de bevolking.

Het gaat hierbij om gegevens die, zoals beschreven in artikel 38 Wiv 2002, van belang kunnen zijn voor de opsporing en vervolging van strafbare feiten. Als informatie van de AIVD over ernstige strafbare feiten in dit verband niet relevant is voor het OM, dan hoeft deze dus niet verstrekt te worden. Of informatie over ernstige strafbare feiten van belang is voor de opsporing en vervolging van strafbare

---

[23] Artikel 38, eerste lid, Wiv 2002.

[24] *Kamerstukken II* 1997/98, 25 877, nr. 3, p. 58 (MvT).

[25] *Kamerstukken II* 1997/98, 25 877, nr. 3, p. 58 (MvT).

[26] *Kamerstukken II* 1999/2000, 25 877, nr. 8, p. 120 (nota naar aanleiding van het verslag).

feiten, is echter niet alleen aan de AIVD maar ook aan het OM om in te schatten. Het is dus voor de AIVD van belang te weten welke informatiebehoefte het OM heeft.

Het OM heeft uiteraard geen baat bij informatie over ernstige strafbare feiten die evident onjuist of evident onbetrouwbaar is. Dit is iets wat de AIVD zelf kan beoordelen, op basis van de bij de dienst aanwezige informatie. Deze informatie hoeft dan niet verstrekt te worden.

5.2.5 Een concreet verzoek om informatie van het OM

Soms vraagt het OM de AIVD expliciet om informatie die kan helpen bij het oplossen van een strafrechtelijke zaak. Zo kan het OM vragen om gegevens over een bepaalde persoon in relatie tot een concreet strafbaar feit. De AIVD kan dan reeds beschikbare gegevens verstrekken. De AIVD kan echter niet zonder meer een onderzoek starten alleen omdat het OM op zoek is naar bepaalde informatie: ieder onderzoek moet binnen de taakuitvoering van de AIVD zelf vallen en moet noodzakelijk zijn in het belang van de nationale veiligheid.

Door een verzoek bij de AIVD neer te leggen, kan het OM wel meer richting geven aan de AIVD: naar welke informatie is het OM concreet op zoek? In welke personen is het OM geïnteresseerd? Dit kan de AIVD helpen om meer gericht te zoeken in de reeds beschikbare gegevens. Het vragen om concrete informatie kan om die reden een voordeel zijn voor het OM.

De Commissie is echter van oordeel dat de verantwoordelijkheid van de AIVD om op eigen initiatief informatie te verstrekken wanneer de AIVD op ernstige strafbare feiten stuit, evengoed aanwezig is als het OM niet om informatie heeft verzocht.

5.2.6 Overleg met de LOvJ

Het komt geregeld voor dat het de AIVD niet duidelijk is of bepaalde informatie over ernstige strafbare feiten relevant is voor het OM. Welke ruimte heeft de AIVD dan om wel of niet te verstrekken? De Commissie vindt het in die gevallen van belang dat de AIVD overleg voert met de LOvJ. De LOvJ heeft een geheimhoudingsplicht[27], wat betekent dat de AIVD ook staatsgeheime informatie (bijvoorbeeld over bronnen) met hem kan bespreken. De LOvJ mag deze informatie niet zonder meer verder verspreiden binnen het OM: dit zal dan via een door de AIVD op te stellen (niet-staatsgeheim) ambtsbericht moeten gebeuren.

De doelstelling van het voorleggen van de informatie over ernstige strafbare feiten aan de LOvJ is in de eerste plaats om te polsen of deze informatie van belang kan zijn voor de opsporing en de vervolging van deze feiten. Het is zoals gezegd immers niet alleen aan de AIVD maar ook aan het OM om dit belang in te schatten.

Daarnaast kan in overleg met de LOvJ worden bezien hoe de informatie aan het OM te verstrekken zonder bronnen van de AIVD te compromitteren of anderszins de goede taakuitvoering van de AIVD te belemmeren. Dit overleg tussen de AIVD en de LOvJ voorkomt dat onderzoeken van de AIVD onnodig worden gefrustreerd. Het voorkomt tegelijkertijd dat het OM overspoeld wordt met gegevens waar zij niets mee kan. Na dit overleg kan de AIVD besluiten of informatie wel of niet via een ambtsbericht aan het OM wordt verstrekt.

---

[27] Artikel 38, derde lid, juncto artikel 85, Wiv 2002.

Zoals in 5.2.4 al aangegeven, hoeft de AIVD evident onjuiste en evident onbetrouwbare informatie over ernstige strafbare feiten niet te verstrekken aan het OM. Hierover hoeft dus ook geen overleg met de LOvJ gevoerd te worden. Dit is iets wat de AIVD zelf kan beoordelen, op basis van de bij de dienst aanwezige informatie.

5.2.7 Betrouwbaarheid en concreetheid van de informatie

Soms zal de AIVD beschikken over informatie waarvan nog niet is vastgesteld of deze informatie betrouwbaar is. Dit kan bijvoorbeeld omdat nog niet vaststaat of de bron van wie de informatie afkomstig is, betrouwbaar is. Het kan ook zijn dat de bron de informatie heeft gekregen via een ander, waardoor moeilijk is vast te stellen of de informatie correct is.

De Commissie is van oordeel dat het enkele feit dat de betrouwbaarheid van de bron of van de informatie (nog) niet is vastgesteld, niet zonder meer een reden kan zijn deze informatie niet via een ambtsbericht te verstrekken. Dit blijkt ook uit artikel 41 van de Wiv 2002. Hierin wordt aangegeven dat verstrekking van persoonsgegevens waarvan de juistheid niet kan worden vastgesteld slechts plaatsvindt aan een beperkt aantal instanties. Het OM is hier één van.

Wanneer de informatie over ernstige strafbare feiten gaat, is de ruimte te beslissen deze informatie niet te verstrekken zoals gesteld uitermate klein, zo niet nihil (zie paragraaf 5.2.4). Dit geldt ook voor informatie waarvan de betrouwbaarheid (nog) niet is vastgesteld. Het kan namelijk zo zijn dat het OM al informatie in huis heeft die een andere kijk op de betrouwbaarheid van de informatie van de AIVD geeft. In overleg met de LOvJ dient duidelijk te worden of de informatie van belang kan zijn voor het OM. Mocht een ambtsbericht worden uitgebracht dan moet de AIVD wel de mate van betrouwbaarheid vermelden, zodat de ontvanger de informatie goed op waarde kan schatten.[28]

Hetzelfde geldt volgens de Commissie voor informatie over een ernstig strafbaar feit waarvan de concreetheid niet direct kan worden vastgesteld. Het kan zijn dat informatie te vaag is voor het OM om er iets mee te kunnen, omdat het niet over een specifieke persoon of specifieke handeling gaat. Maar het kan ook dat, gecombineerd met informatie reeds beschikbaar bij het OM, de nieuwe informatie wèl van belang kan zijn voor een opsporingsonderzoek. Het is niet alleen aan de AIVD maar ook aan het OM om te beoordelen of informatie over ernstige strafbare feiten gebruikt kan worden als bewijs of sturingsinformatie in een opsporingsonderzoek. Dit dient in overleg met de LOvJ bepaald te worden.

5.2.8 Geheimhouding van bronnen

Het beschermen van bronnen van de dienst is één van de basisbeginselen van de Wiv 2002 en is onder meer vervat in de zorgplicht van de dienst voor zijn bronnen.[29] Het gaat hierbij met name om de geheimhouding van menselijke bronnen en om informatie van buitenlandse inlichtingen- en veiligheidsdiensten. De zorgplicht voor bronnen is neergelegd in artikel 15 Wiv 2002. Het is van groot belang voor het effectief functioneren van de dienst en voor de veiligheid van menselijke bronnen dat bronnen ervan verzekerd zijn dat hun identiteit geheim blijft.[30]

Het kan voorkomen dat de AIVD informatie krijgt van een (menselijke) bron over een target, terwijl de desbetreffende bron evident de enige is die over deze informatie kan beschikken. Dit betekent dat bij het verstrekken van die informatie de bron bekend kan worden, ook al wordt zijn of haar naam niet

[28] Artikel 12, vierde lid en artikel 41, derde lid, Wiv 2002.

[29] Onder meer: *Kamerstukken II* 1997/98, 25 442, nr. 3, p. 68; *Kamerstukken II* 1999/2000, 25 877, nr. 8, p. 42.

[30] *Kamerstukken I* 1997/98, 25 442, nr. 231b, p. 8.

vermeld in het ambtsbericht. Dit kan gevolgen hebben voor de veiligheid van de bron. Gelet op artikel 15 Wiv 2002, zou verstrekking in een dergelijk geval in beginsel achterwege moeten blijven.
Hoewel de Commissie het belang van de geheimhouding van bronnen vanzelfsprekend onderschrijft, is zij van oordeel dat de AIVD zich niet altijd en zondermeer kan beroepen op artikel 15 Wiv 2002 bij de beslissing informatie niet te verstrekken aan het OM. Er dient telkens een zorgvuldige afweging te worden gemaakt. Zo zal beoordeeld moeten worden hoe groot en hoe reëel het risico is dat het delen van informatie daadwerkelijk gevolgen zal hebben voor de geheimhouding en/of veiligheid van de bron. Dit vraagt om een kritische beoordeling van de AIVD.

Daarnaast zal de AIVD informatie moeten vergelijken met andere informatie beschikbaar bij de dienst. Mogelijk is de informatie namelijk ook al via andere (bijvoorbeeld technische of menselijke) bronnen bij de dienst terecht gekomen. In dat geval is het de vraag hoe groot de kans is dat het verstrekken van die informatie direct zal leiden naar de betreffende bron. Tot slot kan ook verloop van tijd meebrengen dat het risico kleiner is geworden dat informatie herleidbaar is tot een specifieke bron.

Zelfs wanneer het risico wel groot is dat het delen van informatie de geheimhouding van de bron in gevaar brengt, zijn er volgens de Commissie situaties denkbaar dat het toch van belang is de informatie te verstrekken aan het Openbaar Ministerie. Een voorbeeld is wanneer de AIVD stuit op informatie over voorbereidingshandelingen voor een moord. De Commissie is van oordeel dat in dit geval verstrekking toch van belang kan zijn, met dien verstande dat de AIVD een menselijke bron niet tot zijn lot overlaat, maar al het mogelijke doet om deze bron in veiligheid te brengen.

De Commissie is van oordeel dat ook in gevallen waarbij bronbescherming mogelijk in de weg staat aan verstrekking van informatie over ernstige strafbare feiten aan het OM, overleg met de LOvJ moet plaatsvinden. In dit overleg kan de AIVD toetsen hoe relevant de informatie mogelijk voor het OM is, en aan de hand daarvan inschatten of het risico dat de geheimhouding en/of veiligheid van bron gevaar loopt door verstrekking, hiertegen opweegt. Ook kan samen met de LOvJ gekeken worden naar mogelijkheden de informatie te delen met zo min mogelijk risico's voor de bron.

5.2.9 Conclusie

Mag de AIVD gegevens aan het OM verstrekken?
Ja: de AIVD mag gegevens aan het OM verstrekken die van belang zijn voor de taak van het OM, dat wil zeggen, de opsporing en vervolging van strafbare feiten.

Moet de AIVD gegevens aan het OM verstrekken?
Nee: de AIVD heeft de ruimte te beslissen gegevens niet d.m.v. een ambtsbericht te verstrekken.
Maar: deze ruimte is uitermate klein zo niet nihil wanneer de informatie betrekking heeft op ernstige strafbare feiten. De te verstrekken informatie dient van belang te zijn voor het OM. Uitgangspunt is dat in (voor)overleg met de LOvJ wordt bezien of dit belang voor het OM aanwezig is. Evident onjuiste of evident onbetrouwbare informatie is hiervan uitgezonderd.
Uiteindelijk ligt de beslissing al dan niet een ambtsbericht uit te brengen bij de AIVD. Deze beslissing is onderworpen aan het toezicht door de Commissie.
Of het OM wel of geen concreet verzoek heeft gedaan om informatie over een ernstig strafbaar feit, maakt dit volgens de Commissie niet anders.

Indien de <u>betrouwbaarheid</u> van de informatie over ernstige strafbare feiten beschikbaar bij de AIVD, of de betrouwbaarheid van de bron die de informatie heeft geleverd, niet vaststaat, betekent dit niet dat de informatie niet gedeeld hoeft te worden. Dit geldt ook voor informatie die niet concreet is. Ook deze informatie kan voor het OM relevant zijn. Hierover dient (voor)overleg plaats te vinden met de

LOvJ. Als een ambtsbericht wordt uitgebracht, dan dient hierin altijd de mate van de betrouwbaarheid van de informatie opgenomen te worden.

Bronbescherming kan aan verstrekking aan het OM in de weg staan, maar dit is niet per definitie het geval. Een zorgvuldige afweging is telkens noodzakelijk, waarbij de hoofdvraag is hoe groot en hoe reëel het risico daadwerkelijk is dat de bron door de verstrekking van de informatie gevaar loopt. Dit dient in het (voor)overleg met de LOvJ besproken te worden.

5.3 Bevindingen over het delen van informatie met het OM

5.3.1 Inleiding

Zoals in paragraaf 4.2 is toegelicht, heeft de AIVD na de moord op Van Gogh niet gericht onderzoek gedaan naar de vraag of Mohammed B. alleen heeft gehandeld of niet. Binnen de eigen onderzoeken van de AIVD is de dienst tussen november 2004 en eind 2011 wel op informatie gestuit over eventuele handlangers van Mohammed B.. De Commissie constateert dat na 2 november 2004, over een periode van zeven jaar, tien keer informatie bij de AIVD is binnengekomen over eventuele handlangers die niet gedeeld is.

5.3.2 Een ernstig strafbaar feit

In deze tien gevallen was de informatie verkregen via menselijke bronnen. De informatie zag op vier personen die mogelijk op de hoogte waren van, dan wel betrokken zouden zijn geweest bij de (voorbereiding van de) moord op Theo van Gogh. De Commissie is van oordeel dat mogelijke betrokkenheid van anderen dan alleen Mohammed B. bij de moord op Van Gogh, onder de kwalificatie 'ernstig strafbaar feit' valt. Dit betekent dat de ruimte voor de AIVD te beslissen informatie hierover niet aan het OM te verstrekken, uitermate klein is, zo niet nihil.

Zoals in 5.2 toegelicht, moeten gegevens die de AIVD verstrekt aan het OM van belang kunnen zijn voor de opsporing en vervolging van strafbare feiten. Als de informatie van de AIVD in deze tien gevallen niet relevant was voor het OM, dan hoefde deze dus niet verstrekt te worden.

Het OM heeft uiteraard geen baat bij informatie over ernstige strafbare feiten die evident onjuist of evident onbetrouwbaar is. Hoewel de tien geconstateerde gevallen geen concrete aanwijzingen bevatten dat Mohammed B. handlangers had bij de (voorbereiding van de) moord, was de informatie niet evident onjuist of evident onbetrouwbaar.

Dat van de tien keer dat de AIVD informatie kreeg over eventuele handlangers van Mohammed B., de informatie zeven keer was gebaseerd op 'horen zeggen' en twee keer op vermoedens van bronnen, zegt iets over de kwaliteit en de betrouwbaarheid van deze informatie: deze kon niet altijd worden vastgesteld. Dit betekent echter niet dat deze informatie niet van belang kan zijn voor het OM. Het kan namelijk zijn dat het OM zelf al informatie in huis had die een andere kijk geeft op de betrouwbaarheid van de informatie van de AIVD, waardoor deze informatie relevant blijkt voor het OM. De AIVD diende dus t.a.v. deze tien gevallen zicht te krijgen op de informatiebehoefte van het OM teneinde vast te stellen of deze informatie van belang kon zijn voor de opsporing en vervolging van strafbare feiten.

5.3.3 Een concreet verzoek om informatie van het OM

In de periode na de moord op Van Gogh heeft veel contact plaatsgevonden tussen de AIVD en het OM. Dit contact was vaak mondeling, maar het OM heeft de AIVD ook schriftelijk om informatie verzocht. Nadat de AIVD het OM had gevraagd op papier te zetten naar welke informatie het concreet op zoek was, verzocht het OM op 17 december 2004 per brief om gegevens in twee lopende opsporingsonderzoeken: het onderzoek naar de moord op Van Gogh, en het onderzoek naar de Hofstadgroep. De brief bevatte een opsomming van informatie waar het OM naar op zoek was. Het stond dus voor de AIVD in algemene zin vast dat het OM geïnteresseerd was in informatie over handlangers van Mohammed B.

5.3.4 Overleg met de LOvJ

Ten aanzien van alle tien de keren dat de AIVD informatie over eventuele handlangers binnenkreeg, is de Commissie van oordeel dat op enig moment (voor)overleg met de LOvJ op zijn plaats was. Zoals in 5.2.6 uitgelegd is het doel van dit overleg na te gaan in hoeverre deze informatie van belang zou kunnen zijn voor het OM, voordat besloten wordt of informatie al dan niet in een ambtsbericht wordt verstrekt.

Overleggen met de LOvJ worden doorgaans niet schriftelijk vastgelegd. De Commissie kon dan ook niet terugvallen op verslagen. De Commissie heeft ook verder in de systemen van de AIVD geen aanwijzingen gevonden dat de AIVD bij het OM is nagegaan of het de informatie in de tien gevallen van belang achtte voor het opsporingsproces.

Tussen 2004 en eind 2011 zijn verschillende personen LOvJ geweest, soms alleen, soms met zijn tweeën. De Commissie heeft met vijf van de acht personen gesproken die tussen 2004 en eind 2011 LOvJ waren. Zij heeft kunnen bereiken dat zij op deze manier de hele periode gedekt heeft, ook al heeft zij niet met alle LOvJ's gesproken. Uit de door de Commissie gevoerde gesprekken valt niet op te maken dat de AIVD, alvorens te beslissen geen ambtsbericht te verstrekken over eventuele handlangers, (voor)overleg met de LOvJ heeft gevoerd. De Commissie merkt daarbij op dat de informatie waar het om gaat van jaren geleden is, en dat het niet uit te sluiten is dat de gesprekspartners geen specifieke herinnering hebben van ieder overleg dat destijds gevoerd is.

Het is de Commissie gebleken dat de LOvJ's in algemene zin positief zijn over de samenwerking met de AIVD, zowel de voormalige als de huidige LOvJ's. Er zijn wel af en toe verschillen van mening, maar dit is incidenteel. De LOvJ's merken op dat de bronbescherming soms erg strikt werd geïnterpreteerd, maar dat altijd goed en geregeld werd overlegd. Er bestaat niet het idee dat de AIVD al dan niet bewust informatie achterhoudt. Voor zover de LOvJ's hier zicht op hebben, hebben zij de indruk dat de AIVD daar waar mogelijk verstrekt wat verstrekt kan worden in het belang van de opsporing en de vervolging. De LOvJ's kunnen echter niet uitsluiten dat bepaalde informatie niet met hen gedeeld is.

Nu noch uit de dossiers, noch uit de gesprekken valt op te maken dat de AIVD in tien genoemde gevallen overleg met de LOvJ heeft gevoerd voordat de dienst besloot geen ambtsberichten uit te brengen, vindt de Commissie het aannemelijk dat dit overleg niet heeft plaatsgevonden.

5.3.5 Redenen van de AIVD om niet te verstrekken

De AIVD heeft voor de Commissie uiteengezet hoe de dienst zelf deze tien gevallen beoordeelt. Daarbij is de AIVD niet ingegaan op de mogelijkheid van vooroverleg met de LOvJ. De AIVD heeft vooral uitgelegd waarom de dienst de informatie niet in een ambtsbericht aan het OM wilde verstrekken. Hierbij speelde de geheimhouding van bronnen en de vaagheid respectievelijk de niet vastgestelde betrouwbaarheid van de informatie een grote rol.

Zoals hierboven is aangegeven vindt de Commissie juist in dit soort gevallen (voor)overleg met de LOvJ belangrijk. In dit (voor)overleg kan worden bezien in hoeverre informatie relevant is voor de opsporing en vervolging van strafbare feiten en in hoeverre deze informatie verstrekt kan worden zonder bronnen in gevaar te brengen. Om die reden concludeert de Commissie dat in alle tien gevallen de AIVD (voor)overleg had moeten voeren met de LOvJ.

Uit de door de AIVD zelf aangedragen redenen blijkt dat de AIVD naar het oordeel van de Commissie te snel tot de conclusie komt dat informatie sowieso niet verstrekt kan worden vanwege geheimhouding van bronnen en vaagheid respectievelijk niet vastgestelde betrouwbaarheid van de informatie. In negen van de tien gevallen vindt de Commissie de feitelijke argumentatie van de AIVD, getoetst aan de eigen uitgangspunten van de dienst, namelijk niet steekhoudend. Er waren in die gevallen geen belemmeringen voor verstrekking. Alleen in het tiende geval waren er, de benadering van de AIVD zelf nog steeds volgend, wel goede gronden te veronderstellen dat de bronbescherming een belemmering zou kunnen zijn voor verstrekking.

In de bijlage bij dit rapport gaat de Commissie nader in op deze redenen.

5.3.6 De informatie over eventuele handlangers die voort gekomen is uit de tap aan de Antheunisstraat in 2015

De Commissie merkt nog het volgende op over de informatie die uit de in 2015 uitgewerkte gesprekken van de microfoontap aan de Antheunisstraat naar voren is gekomen. Zoals toegelicht in paragraaf 4.3, constateert de Commissie dat er ook uit deze gesprekken geen concrete informatie is gekomen die er op wijst dat bepaalde personen op de hoogte waren van de plannen van Mohammed B. om Van Gogh te vermoorden. Wel wordt in deze gesprekken de informatie bevestigd over persoon 2, die eerder een ander zou hebben gevraagd Van Gogh te vermoorden. Hoewel de gesprekken waaruit dit blijkt van langer geleden zijn, is deze specifieke informatie (van de microfoontap) pas in 2015 door hernieuwd onderzoek bij de AIVD beschikbaar gekomen.

Of de AIVD deze informatie destijds (rond 2004) al tot zijn beschikking had moeten hebben, is de vraag. Zoals in paragraaf 3.3 uitgelegd, wordt een opname van een microfoontap in de regel niet in zijn geheel uitgeluisterd. Het uitluisteren van alle opnames van alle microfoontaps die 24 uur per dag, zeven dag per week opnemen, vraagt onevenredig veel capaciteit van de audiobewerkers en is niet effectief. Aan de hand van alle beschikbare inlichtingenmiddelen, bepaalt de AIVD wat de meest opportune momenten zijn om een tap uit te luisteren. De Commissie heeft begrip voor deze werkwijze, en is om die reden niet van oordeel dat de AIVD op het moment dat de tap aan de Antheunisstraat actief was, alle opnames had moeten uitluisteren om deze of andere informatie beschikbaar te hebben. De slechte kwaliteit van de opnames van de microfoontap aan de Antheunisstraat speelde ook een rol. Dankzij nieuwe technische voorzieningen was het anno 2015 beter mogelijk de opnames te beluisteren.

5.3.7 Conclusie en aanbeveling

Ten aanzien van alle tien de keren dat de AIVD informatie over eventuele handlangers binnenkreeg en deze niet aan het OM heeft verstrekt, is de Commissie van oordeel dat de AIVD vooraf bij de LOvJ had moeten nagaan of deze informatie van belang kon zijn voor de opsporing en vervolging van ernstige strafbare feiten. Noch uit de dossiers, noch uit de gesprekken kan de Commissie opmaken dat de AIVD in de tien gevallen (voor)overleg met de LOvJ heeft gevoerd. De Commissie vindt het dan ook aannemelijk dat dit overleg niet heeft plaatsgevonden. Daarmee blijft het onduidelijk of de informatie in deze tien gevallen van belang zou zijn geweest voor de opsporing en vervolging van ernstige strafbare feiten. Dit leidt ertoe dat de Commissie niet kan vaststellen of het niet verstrekken van een ambtsbericht aan het OM in deze gevallen ten onrechte is geweest.

De Commissie beveelt aan bij informatie over ernstige strafbare feiten als uitgangspunt te nemen dat (voor) overleg plaatsvindt met de LOvJ om te bezien of deze informatie van belang is voor het OM, voordat de AIVD beslist al dan niet een ambtsbericht uit te brengen. Dit hoeft niet als informatie evident onbetrouwbaar of evident onjuist is. Zij constateert dat dit thans (nog) geen vaste praktijk is bij de AIVD. Zij beveelt aan van dit overleg verslag te maken, waarin het standpunt van de LOvJ (bijvoorbeeld: dit kan relevante informatie zijn voor het OM, of juist niet) wordt weergegeven. Dit maakt toezicht achteraf mogelijk.

6. Conclusies

Hieronder volgt de beantwoording van de onderzoeksvragen zoals die door de Commissie zijn geformuleerd.

Heeft de AIVD opnames vernietigd die met een microfoon gemaakt zijn in een pand aan de Antheunisstraat in Den Haag?

- De Commissie komt op basis van haar onderzoek tot de conclusie dat de AIVD opnames, gemaakt met een microfoon in het pand aan de Antheunisstraat, niet heeft vernietigd. Deze opnames zijn thans nog beschikbaar binnen de dienst.

Welke informatie heeft de AIVD verworven dan wel verwerkt vanaf 2 november 2004 over eventuele handlangers van Mohammed B.?

- De AIVD heeft een tiental ambtsberichten uitgebracht aan het OM met informatie over eventuele handlangers van Mohammed B. Deze informatie heeft de Commissie niet nader onderzocht.
- Daarnaast is bij de AIVD tussen 2 november 2004 en 2 november 2014 in tien andere gevallen informatie binnengekomen over eventuele handlangers die niet is verstrekt aan het OM. Deze informatie heeft de Commissie nader onderzocht. Hieruit blijkt het volgende:
  - Deze informatie heeft betrekking op in totaal vier verschillende personen die (in meer of mindere mate) op de hoogte waren van, dan wel betrokken zouden zijn geweest bij de (voorbereiding van de) moord op Van Gogh. Daarnaast zou in één geval een groepje niet nader genoemde personen op de hoogte zijn geweest van de moord.
  - De informatie bereikte de AIVD in alle gevallen via menselijke bronnen. Slechts in één geval is de informatie op eigen waarneming van een menselijke bron gebaseerd. In zeven gevallen hadden de bronnen de informatie via anderen verkregen. In twee gevallen was de informatie gebaseerd op vermoedens van een bron.
  - Uit deze informatie konden geen concrete aanwijzingen worden afgeleid dat Mohammed B. handlangers had bij de (voorbereiding van de) moord op Theo van Gogh.

Heeft de AIVD ten onrechte informatie over eventuele handlangers van Mohammed B. niet verstrekt aan het OM?

- De Commissie stelt vast dat de AIVD volgens de wet niet verplicht is gegevens te verstrekken aan het OM.
- De wetsgeschiedenis geeft echter aan dat wanneer de AIVD op gegevens stuit over ernstige strafbare feiten, de ruimte hierover geen verstrekking te doen aan het OM, "uitermate klein – zo niet nihil" is.
- De te verstrekken informatie over ernstige strafbare feiten dient van belang te zijn voor de opsporing en vervolging hiervan. Evident onjuiste en evident onbetrouwbare informatie is dit niet. Het uitgangspunt moet zijn dat, alvorens de AIVD beslist al dan niet een ambtsbericht uit te brengen, (voor)overleg de LOvJ plaatsvindt. In dit overleg kan worden bezien of verstrekking van de informatie van belang is voor opsporing en vervolging van ernstige strafbare feiten. Ook kan dan worden bezien of verstrekking mogelijk is met inachtneming van de bescherming van bronnen.
- De Commissie is van oordeel dat mogelijke betrokkenheid van anderen dan alleen Mohammed B. bij de moord op Van Gogh, onder de kwalificatie 'ernstig strafbaar feit' valt.
- Ten aanzien van alle tien gevallen geldt dat de informatie niet evident onbetrouwbaar of evident onjuist is. De Commissie is dan ook van oordeel dat de AIVD in deze tien gevallen bij de LOvJ had moeten nagaan of deze informatie van belang kon zijn voor het opsporingsonderzoek, alvorens te beslissen geen ambtsbericht te verstrekken.

- Noch uit de dossiers, noch uit de gesprekken kan de Commissie opmaken dat de AIVD in de tien gevallen (voor)overleg met de LOvJ heeft gevoerd. De Commissie vindt het dan ook aannemelijk dat dit overleg niet heeft plaatsgevonden. Daarmee blijft het onduidelijk of de informatie in deze tien gevallen van belang zou zijn geweest voor de opsporing en vervolging van ernstige strafbare feiten. Dit leidt ertoe dat de Commissie niet kan vaststellen of het niet verstrekken van een ambtsbericht aan het OM in deze gevallen ten onrechte is geweest.

Aanbeveling

De Commissie beveelt aan bij informatie over ernstige strafbare feiten als uitgangspunt te nemen dat (voor) overleg plaatsvindt met de LOvJ om te bezien of deze informatie van belang is voor het OM, voordat de AIVD beslist al dan niet een ambtsbericht uit te brengen. Dit hoeft niet als informatie evident onbetrouwbaar of evident onjuist is. Zij constateert dat dit thans (nog) geen vaste praktijk is bij de AIVD. Zij beveelt aan van dit overleg verslag te maken, waarin het standpunt van de LOvJ (bijvoorbeeld: dit kan relevante informatie zijn voor het OM, of juist niet) wordt weergegeven. Dit maakt toezicht achteraf mogelijk.

CTIVD nr. 45

BIJLAGE

**Bij het toezichtsrapport
over eventuele handlangers van Mohammed B.**

In deze bijlage toetst de Commissie de door de AIVD aangevoerde redenen om aanwezige informatie over eventuele handlangers niet te verstrekken.

A. Inleiding

De Commissie heeft vastgesteld dat bij de AIVD tussen 2 november 2004 en 2 november 2014 tien keer informatie is binnengekomen over eventuele handlangers van Mohammed B. die niet d.m.v. een ambtsbericht is verstrekt aan het OM.

De AIVD heeft aan de Commissie laten weten hoe het zelf deze tien gevallen beoordeelde. Daarbij is de AIVD niet ingegaan op de mogelijkheid van (voor)overleg met de LOvJ. De dienst heeft vooral uitgelegd waarom het de informatie niet in een ambtsbericht aan het OM wilde verstrekken. Hierbij speelde de geheimhouding van bronnen en de vaagheid respectievelijk de niet vastgestelde betrouwbaarheid een grote rol.

Zoals in het rapport aangegeven, vindt de Commissie juist in dit soort gevallen (voor)overleg met de LOvJ belangrijk. In dit vooroverleg kan worden bezien in hoeverre informatie toch relevant kan zijn voor de opsporing en vervolging van strafbare feiten en in hoeverre deze informatie verstrekt kan worden zonder bronnen in gevaar te brengen. Dat is waarom de Commissie vindt dat in alle tien gevallen de AIVD overleg had moeten voeren met de LOvJ.

Uit het onderzoek van de Commissie valt op te maken dat de AIVD hierover geen (voor)overleg met de LOvJ heeft gevoerd. De Commissie kan dan ook niet beoordelen of de informatie in deze tien gevallen van belang zou zijn geweest voor de opsprong en vervolging van ernstige strafbare feiten. Dit leidt ertoe dat de Commissie niet kan vaststellen of het niet verstrekken van een ambtsbericht aan het OM in deze gevallen ten onrechte is geweest.

In deze bijlage gaat de Commissie in op de redenen die de AIVD <u>zelf</u> heeft aangedragen om de informatie niet in een ambtsbericht te verstrekken. Zij vindt het van belang deze redenen te beoordelen, aangezien hieruit blijkt welk kader de AIVD zelf toepast om te komen tot een beslissing om informatie al dan niet te verstrekken.

B. Geheimhouding van bronnen

Van de door de Commissie aangetroffen informatie, is deze volgens de AIVD in vier gevallen niet verstrekt omdat hiermee de bronnen mogelijk gevaar zouden lopen. De geleverde informatie zou volgens de AIVD herleidbaar kunnen zijn tot de bronnen, waardoor bekend zou kunnen worden dat de betrokken persoon samenwerkte met de AIVD. De informatie betrof allemaal eenzelfde eventuele handlanger, namelijk **persoon 1**.

Van deze vier gevallen is de Commissie het ten aanzien van drie met de AIVD eens dat de bronbescherming in het geding was geweest indien de AIVD de gegevens op het moment van verwerving verstrekt had aan het OM:

- In 2004 vertelde een bron dat **persoon 1** waarschijnlijk op de hoogte was van de plannen van Mohammed B. om Van Gogh te vermoorden. De AIVD had op dat moment aanwijzingen dat deze bron gevaar liep.
- In 2005 kwam een tweede bron met informatie die de eerder genoemde informatie herhaalde. Deze bron had van een ander gehoord dat **persoon 1** op de hoogte was van de plannen van Mohammed B. De AIVD stelt dat door het verstrekken van deze informatie, een link zou kunnen worden gelegd met de bron die de informatie heeft gegeven.
- Eind 2006, begin 2007 vertelde een derde bron aan de AIVD dat hij gehoord had dat **persoon 1** Mohammed B. van heel dichtbij had bijgestaan in de aanloop naar de moord. Hij zou in de aanwezigheid van Mohammed B. zijn geweest op de dag van de moord. De AIVD heeft deze informatie niet verstrekt onder andere omdat de informatie in kleine kring gedeeld was, en dus mogelijk herleidbaar zou zijn tot de bron.

Van één van de vier gevallen waarbij de informatie volgens de AIVD niet verstrekt is omdat daarmee de bronnen mogelijk gevaar zouden lopen, is de Commissie het niet met de AIVD eens dat de bronbescherming in het geding was bij het verstrekken van die informatie:

- Informatie over **persoon 1**, afkomstig van een vierde bron, bereikte de AIVD in 2008. Deze informatie is niet verstrekt vanwege bronbescherming. De bron had van iemand gehoord (die het weer van een ander had gehoord) dat Mohammed B. van **persoon 1** de opdracht zou hebben gekregen Van Gogh te vermoorden. **Persoon 1** zou Mohammed B. goedkeuring hebben gegeven. Hoewel deze informatie niet identiek is aan de voorgaande informatie (**persoon 1** wist er waarschijnlijk van af, hij heeft Mohammed B. bijgestaan in de aanloop naar de moord), is het wel een indicatie dat **persoon 1** meer van de plannen van Mohammed B. afwist.
- De Commissie betwijfelt of bronbescherming in de weg kon staan aan verstrekking van deze informatie aan het OM. Op dat moment was volgens de Commissie duidelijk dat meerdere personen wisten of dachten te weten dat **persoon 1** op de hoogte was van de plannen van Mohammed B. Niet alleen de drie eerder genoemde bronnen waren op de hoogte, ook de personen van wie zij de informatie hadden verkregen wisten er kennelijk van af. De Commissie beschouwt dit als een sterke indicatie dat de informatie in bredere kring bekend was, en dat de informatie om die reden niet noodzakelijkerwijs tot één van deze bronnen te herleiden zou zijn.

De AIVD stelt dat alle informatie over de betreffende persoon zelfstandig is beoordeeld, maar nooit in samenhang met elkaar. De vraag of **persoon 1** op de hoogte was van de plannen van Mohammed B, dan wel betrokken was bij de moord op Van Gogh, is geen vraag waar de AIVD onderzoek naar deed, zo stelt de AIVD. Om die reden is nooit gekeken of meerdere bronnen op de hoogte waren van de informatie, waardoor herleidbaarheid tot één specifieke bron misschien niet meer aan de orde was. De Commissie is van oordeel dat het enkele feit dat informatie niet binnen een onderzoeksvraag van de AIVD valt, geen reden hoeft te zijn de betreffende informatie niet in samenhang met eerdere informatie te beoordelen.

In dit concrete geval ging het om informatie die betrekking had op een ernstig strafbaar feit, namelijk de moord op Van Gogh, waarvan de AIVD moest weten dat dit potentieel relevante informatie voor het OM kon zijn. De AIVD kan zich in dergelijke gevallen niet zondermeer beroepen op bronbescherming: er dient telkens een zorgvuldige afweging te worden gemaakt. Dit brengt met zich mee dat de AIVD de informatie dient te vergelijken met andere informatie beschikbaar bij de dienst, om te kunnen beoordelen hoe groot de kans is dat verstrekking zal leiden tot de betreffende bron. Ook het verloop van tijd dient meegenomen te worden in de beoordeling of bronbescherming in de weg staat aan verstrekking. Verloop van tijd kan betekenen dat het risico dat informatie herleidbaar is tot een specifieke persoon kleiner is dan voorheen. In dit geval is de informatie over **persoon 1** over een periode van vier jaar binnen gekomen.

Toen in 2008 de informatie van de laatste bron over **persoon 1** de AIVD bereikte, kon naar het oordeel van de Commissie ook de informatie die beschikbaar was gekomen in 2004, 2005 en 2006/2007 verstrekt worden. Om bovengenoemde redenen, kwam het argument van bronbescherming (dat eerder wel van toepassing was) volgens de Commissie op dat moment te vervallen.

C. Betrouwbaarheid van de informatie

Ten aanzien van de informatie afkomstig van de derde en vierde bron over **persoon 1**, noemt de AIVD nog een tweede reden voor het niet verstrekken daarvan, namelijk de betrouwbaarheid van de informatie. Deze kon volgens de AIVD niet worden vastgesteld.

De AIVD stelt dat informatie uit een enkele bron in beginsel niet verstrekt wordt. De dienst stelt dat daarop een uitzondering wel mogelijk is, en dat bij de beoordeling of daarvan gebruik kan worden gemaakt, wordt betrokken of de bron de informatie door directe waarneming heeft gekregen, dan wel de eerder door de bron geleverde informatie als betrouwbaar is aangemerkt respectievelijk er een urgent belang bestaat om de informatie via een ambtsbericht te delen. De AIVD geeft aan hiermee niet te willen stellen dat informatie afkomstig van een enkele bron niet verstrekt kan worden, maar dat zwaardere eisen gelden voor verstrekking van dergelijke informatie. Als voorbeeld noemt de AIVD dat informatie over een op handen zijnde aanslag zeker verstrekt kan worden. De informatie over **persoon 1** afkomstig van de derde en vierde bron, heeft de AIVD echter niet als dusdanig urgent aangemerkt. Het ging hier niet om informatie over het daadwerkelijk plannen van de moord op Van Gogh, de moord had al plaatsgevonden, aldus de AIVD.

De zwaardere eisen waaraan de AIVD refereert, trof de Commissie niet aan in schriftelijk vastgelegd beleid van de AIVD. Zoals in paragraaf 5.2.7 gesteld, is de Commissie van oordeel dat het feit dat informatie niet of nog niet te controleren is, niet betekent dat de gegevens niet verstrekt kunnen worden: ook gegevens waarvan de betrouwbaarheid (nog) niet is vastgesteld, kunnen worden verstrekt, in het bijzonder aan het OM (zie ook artikel 41 lid 2 Wiv 2002). De mate van betrouwbaarheid van de informatie moet dan bij de verstrekking wel worden aangegeven (zie artikel 41 lid 3 Wiv 2002). Wanneer de informatie over ernstige strafbare feiten gaat, is de ruimte te beslissen deze niet te verstrekken bovendien uitermate klein, zo niet nihil (zie paragraaf 5.2.4). De urgentie waar de AIVD aan refereert, ligt volgens de Commissie hierin besloten. Of dit ernstige strafbare feit nog moet plaatsvinden of al plaats heeft gevonden, doet hier niet aan af. De informatie kan in beide gevallen van groot belang zijn voor het OM. Alleen van evident onbetrouwbare of evident onjuiste informatie staat op voorhand vast dat deze niet relevant is voor de opsporing en vervolging.

Het is niet alleen aan de AIVD te beoordelen of informatie gebruikt kan worden door het OM als bewijs of sturingsinformatie in een opsporingsonderzoek. Het kan immers zo zijn dat het OM reeds over andere informatie beschikt, die, in samenhang bezien, de gegevens van de AIVD van belang maken.

De Commissie is van oordeel dat het feit dat de betrouwbaarheid van de informatie over **persoon 1** afkomstig van de derde en vierde bron (nog) niet was vastgesteld, geen belemmering was voor het verstrekken van die informatie aan het OM.

Over **persoon 2** is via drie verschillende bronnen informatie bij de AIVD binnengekomen. De eerste bron had gehoord dat de “heldhaftige daad” van Mohammed B. niet volgens plan was verlopen omdat Mohammed B. had geweigerd zich aan de instructies **persoon 2** te houden. Deze informatie kreeg de AIVD in 2005. De tweede bron verklaarde in 2006 dat **persoon 2** mogelijk voorkennis had van de moord op Van Gogh vanwege een opmerking die hij had gemaakt. Tot slot kreeg de AIVD in 2011 informatie van een derde bron dat **persoon 2** eerst een ander had gevraagd Van Gogh te vermoorden. Redenen die door de AIVD genoemd zijn deze informatie niet te verstekken waren dat het single-source informatie betrof (dat wil zeggen dat de informatie slechts uit één bron afkomstig is), en dat de informatie onvoldoende zegt over de concrete betrokkenheid van **persoon 2** bij de moord.

De Commissie vraagt zich af of hier gesproken kan worden van single-source informatie. Ten aanzien van de eerste bron die over **persoon 2** verklaarde wel, maar op het moment dat de tweede en derde bron verklaarde dat **persoon 2** op enigerlei wijze betrokken zou kunnen zijn bij de moord op Van Gogh, betwijfelt de Commissie of nog gesproken kan worden van single-source informatie. Los hiervan, is de Commissie van oordeel dat het enkele feit dat informatie uit single-source afkomstig is, geen reden is om verstrekking zonder meer achterwege te laten. Hoewel de betrouwbaarheid van dergelijke informatie niet of moeilijk gecontroleerd kan worden, hoeft dit geen belemmering te zijn voor het verstrekken daarvan (artikel 41 lid 2 Wiv 2002).

Dat informatie niet direct iets zegt over de concrete betrokkenheid van **persoon 2** bij de moord op Van Gogh, is volgens de Commissie evenmin reden om niet tot verstrekking over te gaan. De informatie gaat over een ernstig strafbaar feit, waarmee de ruimte te beslissen de informatie niet te delen uitermate klein is, zo niet nihil (zie paragraaf 5.2.4). Gecombineerd met andere informatie beschikbaar bij het OM, kan de betreffende informatie wel degelijk relevant zijn voor de opsporing (zie paragraaf 5.2.7).

Ten aanzien van de informatie over **persoon 2** afkomstig van de eerste twee bronnen, geldt ook in dit geval dat het niet kunnen vaststellen van de betrouwbaarheid geen belemmering was voor het verstrekken van de informatie (artikel 41 lid 2 Wiv 2002). De Commissie heeft ook geen aanwijzingen dat de bronbescherming in het geding was geweest als de informatie wel verstrekt was.

Ook ten aanzien van de informatie over **persoon 2** afkomstig van de derde bron uit 2011, geldt dat het niet kunnen vaststellen van de betrouwbaarheid daarvan, geen reden is de informatie niet te verstrekken. In dit geval waren er echter wel goede gronden om te veronderstellen dat de bronbescherming een belemmering zou kunnen zijn voor verstrekking.

Over **persoon 3** had een bron gehoord dat hij Mohammed B. vòòr zijn “daad” geholpen had zijn hele huis schoon te maken. De AIVD heeft deze informatie niet verstrekt aan het OM omdat de betrouwbaarheid ervan niet gecontroleerd kon worden. Ook hier is de Commissie van oordeel dat dit geen reden was de informatie niet te verstrekken, en ook hier heeft de Commissie geen aanwijzingen dat de bronbescherming in het geding was geweest als de informatie wel verstrekt was. Hetzelfde geldt voor de informatie afkomstig van een bron die gehoord had dat een **groepje personen,** waaronder Mohammed B, taken hadden verdeeld in het kader van een speciale klus.

Over **persoon 4** is bij de AIVD eind 2004 via een bron informatie binnengekomen over zijn mogelijke betrokkenheid bij de plannen Van Gogh te vermoorden. De bron had gehoord dat door **persoon 4** een groot project was opgetuigd, waarbij Van Gogh één van de doelwitten was. De AIVD heeft deze informatie niet verstrekt omdat deze strijdig was met het globale beeld over rollen en activiteiten van de targets voorafgaande aan de moord.

Het enkele feit dat informatie tegenstrijdig is, hoeft volgens de Commissie geen reden te zijn informatie niet te verstrekken. Dit ligt anders indien de informatie evident onjuist is. De Commissie heeft hiervoor geen aanwijzingen gevonden. Net als de hiervoor genoemde informatie, gaat het om informatie over een ernstig strafbaar feit, namelijk de moord op Van Gogh. De Commissie ziet het feit dat de informatie tegenstrijdig is niet als een belemmering voor het verstrekken daarvan aan het OM. Daarnaast heeft de Commissie geen aanwijzingen dat de bronbescherming in het geding was geweest als de informatie wel verstrekt was.

D. Conclusie

Uit de door de AIVD aangedragen redenen blijkt dat de AIVD naar het oordeel van de Commissie te snel tot de conclusie komt dat informatie sowieso niet verstrekt kan worden vanwege geheimhouding van bronnen (zie onder (B)) en vaagheid respectievelijk niet vastgestelde betrouwbaarheid van de informatie (zie onder (C)). In negen van de tien gevallen vindt de Commissie de feitelijke argumentatie van de AIVD, getoetst aan de eigen uitgangspunten van de dienst, namelijk niet steekhoudend. Er waren in die gevallen geen belemmeringen voor verstrekking. Alleen in het tiende geval waren er, de benadering van de AIVD zelf nog steeds volgend, wel goede gronden te veronderstellen dat de bronbescherming een belemmering zou kunnen zijn voor verstrekking.

CTIVD nr. 45

BEGRIPPENLIJST

over eventuele handlangers van Mohammed B.

Een onderzoek naar de bij de AIVD beschikbare informatie na de moord op Theo van Gogh, en het al dan niet verstrekken daarvan aan het Openbaar Ministerie

In deze lijst wordt een aantal begrippen toegelicht zoals deze gebruikt worden in het toezichtsrapport. De Commissie heeft bij de gegeven omschrijvingen geen volledigheid nagestreefd maar geprobeerd de lezer een zo concreet mogelijk beeld te geven van de desbetreffende begrippen.

Agent	Een persoon die gericht door de diensten wordt ingezet om gegevens te verzamelen. Een agent werkt onder aansturing en onder supervisie van de AIVD. (artikel 21 Wiv 2002)
Ambtsbericht	De Wiv 2002 geeft de AIVD de mogelijkheid gegevens te verstrekken aan externe partijen die de mogelijkheid hebben terzake maatregelen te nemen. Het bericht met de daarin verstrekte gegevens wordt een ambtsbericht genoemd.
Audiobewerker	Een audiobewerker is de medewerker die telefoon- en microfoontaps uitluistert, en de relevante gesprekken uitwerkt in een verslag.
Bewerkte audio	De audio-opnames die zijn uitgeluisterd, als relevant beoordeeld en uitgewerkt in een tapverslag.
Bijzondere bevoegdheid	Een bevoegdheid van de dienst waarin een specifieke inbreuk op de persoonlijke levenssfeer is geregeld, alsmede de voorwaarden waaronder deze mag worden toegepast. De toepassing van een bijzondere bevoegdheid heeft veelal een geheim karakter. De bijzondere bevoegdheden zijn neergelegd in de artikelen 20 t/m 30 van de Wiv 2002 (bijvoorbeeld tappen en observeren).
Bronbescherming	Het beschermen van bronnen van de AIVD is één van de basisbeginselen van de Wiv 2002 en is onder meer vervat in de zorgplicht voor de dienst voor zijn bronnen. (artikel 15 Wiv 2002)
Concrete aanwijzingen	Informatie waarvan de betrouwbaarheid is vastgesteld, inzake een specifieke persoon en een specifieke handeling
Contraterrorismeteam	Een operationeel team binnen de AIVD dat zich bezighoudt met het verrichten van onderzoek naar terrorisme en activiteiten die met terrorisme samenhangen.

Eventuele handlangers van Mohammed B.	Personen die mogelijk (in meer of mindere mate) op de hoogte waren van, dan wel betrokken waren bij de (voorbereiding van de) moord op Van Gogh.
Inlichtingendienst	Een dienst die onderzoek doet naar andere landen om (potentiële) dreigingen voor de eigen nationale veiligheid te onderkennen.
Landelijk Officier van Justitie voor Terrorismebestrijding (LOvJ)	Een officier van justitie die als vertegenwoordiger van het Openbaar Ministerie optreedt bij zaken die de inlichtingen- en veiligheidsdiensten aangaan.
Operatierapport	Het rapport waarin de acquisiteur verslag doet van zijn contacten met agenten: over de instructies die hij aan een agent gegeven heeft, de door de agent verrichte activiteiten, vergaarde informatie en overige bijzonderheden.
Regionale Inlichtingen Dienst (RID)	Ieder politiekorps beschikt over een Regionale Inlichtingen Dienst. RID-ers zijn politieagenten die naast hun reguliere politiewerk ook inlichtingenwerk verrichten voor de AIVD.
Selectielijst	Voor het vernietigen of overbrengen van gegevens van de AIVD naar het Nationaal Archief moeten deze gegevens op een zogeheten selectielijst geplaatst worden. (artikel 5, tweede lid, onder b, van de Archiefwet 1995)
Single-source informatie	Informatie die slechts uit één bron afkomstig is.
Tapkamer	De plek bij de AIVD waar onder andere opnames van microfoon- en telefoontaps worden beheerd.
Tapverslag	Uitgewerkt gesprek dat heimelijk is onderschept via een tap.
Target	Een persoon of organisatie waar de AIVD onderzoek naar verricht. (artikel 13 Wiv 2002)
Telex	Een bericht dat uitgewisseld is tussen de AIVD en een buitenlandse inlichtingen- en veiligheidsdienst.
Veiligheidsdienst	Een dienst die onderzoek doet naar personen en organisaties die mogelijk een gevaar vormen voor het voortbestaan van de democratische rechtsorde, dan wel voor de veiligheid of voor andere gewichtige belangen van de staat, dan wel voor de veiligheid en de paraatheid van de krijgsmacht.
Vernietigen	Het vernietigen van gegevens betekent dat de gegevens zodanig behandeld worden dat deze niet meer leesbaar zijn of leesbaar te maken zijn.
Verwerken	Het verzamelen, vastleggen, ordenen, bewaren, bijwerken, wijzigen, opvragen, raadplegen, gebruiken, verstrekken door middel van doorzending, verspreiding of enige andere vorm van ter beschikkingstelling, samenbrengen, met elkaar in verband brengen, alsmede het afschermen, uitwissen of vernietigen van gegevens. (artikel 1, aanhef f, Wiv 2002)
Verwijderen	Het verwijderen van gegevens betekent dat de gegevens niet langer toegankelijk zijn voor operationele doeleinden maar enkel voor archiefwerkzaamheden en klachten.

Anna van Saksenlaan 50 | 2593 HT Den Haag
T 070 315 58 20 | **F** 070 381 71 68
E info@ctivd.nl | www.ctivd.nl